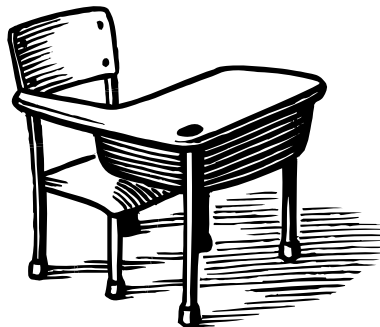

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Lärares dilemma

Tankar och känslor vid oro för att ett barn far illa

Socionomprogrammet
C-uppsats, VT - 08

Författare:
Zandra Salomonsson
Anette Minaldo

Handledare:
Annica Johansson

Abstract

Titel: Lärares dilemma – tankar och känslor vid oro för att ett barn far illa

Författare: Anette Minaldo, Zandra Salomonsson

Nyckelord: Oro, ambivalens och relation

Vi har undersökt lärares känslor och tankar som väcks i samband med att de känner en oro för om ett barn far illa och de ska ta ställning för att anmäla eller inte anmäla till socialtjänst. Undersökningen har syftat till att få reda på vad som är svårast i ställningstagandet kring att anmäla eller inte och om det saknas något som skulle kunna underlätta processen. Vi har gjort kvalitativa intervjuer med 15 lärare på totalt fem olika skolor i Västsverige. Vi har själva tagit kontakt med olika skolor för att kunna genomföra våra intervjuer.

Våra huvudsakliga resultat visar att det förekommer mycket tankar och känslor runt oron för ett barn som far illa och att de allra flesta av våra respondenter nämnde något om vad som skulle kunna underlätta ett ställningstagande till att anmäla/inte anmäla. Under analysen har vi försökt att urskilja var i processen de största svårigheterna finns och varför just den delen upplevs som svårast.

Våra slutsatser efter vår undersökning är att man med ganska enkla medel skulle kunna underlätta lärarnas situation i denna process.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	1
Bakgrund	1
Relevans för socialt arbete	1
Syfte och frågeställningar	1
Historik	2
Barn som far illa	2
Skolans anmälningsplikt	3
Sekretess	7
Dilemmat att anmäla eller inte	9
2. TIDIGARE FORSKNING	12
Tidigare forskning	12
C-uppsatser av studenter vid lärarutbildningen och socionom- programmet	14
3. TEORETISKT PERSPEKTIV	16
Socialpsykologi	16
Handlingsteori	17
Kognitiv personlighetsteori	18
Teoretiska utgångspunkter	19
Relevanta begrepp	20
4. METOD	22
Val av metod	22
Avgränsningar	23
Respondenter	23
Förförståelse	23
Etiska överväganden	23
Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet	24
5. RESULTAT	25
Tankar/känslor när ett barn far illa och inför ställningstagande för eller emot anmälan	25
Var i processen finns störst svårighet/svårigheter	26
Hur tänker lärare kring varför anmäla eller varför inte anmäla	27
Hur tänker lärare kring resultatet av en anmälan	29
Hur tänker lärare kring konsekvenser efter en anmälan	30
Vad lärare anser behövas för att underlätta processen och ett ställningstagande för eller emot en anmälan	31
6. ANALYS	35
Analys utifrån socialpsykologin	35
Analys utifrån handlingsteorin	37
Analys utifrån kognitiv personlighetsteori	38
Slutsatser och koppling till tidigare forskning	39
7. SLUTDISKUSSION	41
Anmälningsplikten	41
Sekretessen	41
Varför ser resultatet ut såhär?	41
Svårigheter	42
Reflektioner	43
Vetenskapsteoretisk diskussion	46
Vidare undersökningar	46

SLUTORD	48
KÄLLFÖRTECKNING	49
INTERNETKÄLLOR	50
BILAGOR:	
• Intervjuguide	5

1. INLEDNING

1.1 Bakgrund

Vi har gjort vår undersökning på fem olika skolor/förskolor i Västsverige. Vi fick grundidén till vår uppsats redan under termin tre när vi skrev vår B-uppsats. Då vi intervjuade föräldrar och barn vid en BUP-mottagning uttrycktes vid flera tillfällen att man uppfattat att skolan dröjt för länge med exempelvis en anmälan kring en oro runt barnet och att det ibland resulterat i att barnets situation förvärrats. Även under vår praktik märkte vi att skolan i vissa fall drog ut på att anmäla till socialtjänsten när de hade en oro kring ett barn och att inkomna anmälningar ökade markant precis innan loven.

Till följd av dessa fenomen fick vi ett intresse för att undersöka hur lärarnas situation ser ut och vad de känner och tänker i processen då de ska bestämma sig för att anmäla eller inte. Vad upplevs som svårast och finns det något som skulle kunna underlätta för läraren att ta ställning i ett tidigare skede?

1.2 Relevans för socialt arbete

Vi anser att ämnet för undersökningen är mycket relevant för socialt arbete då många socionomer arbetar inom socialtjänst. En förståelse kring vad lärare känner och upplever i samband med ställningstagande kring anmälan kan vara viktigt för socialtjänsten att ha kunskap om. Kanske kan undersökningen leda till att man som socialsekreterare blir mer tillmötesgående gentemot skolan vid svåra ärenden där anmälan inte omgående sker till socialtjänsten. Kanske kan socialtjänsten även göra något för att underlätta lärarnas ställningstaganden?

1.3 Syfte och frågeställningar

Syfte

Vi vill undersöka tankar och känslor hos lärare i samband med att de får en oro för att ett barn far illa med fokus på åldern 0-12 år.

Syftet med undersökningen är att få kunskap om vad lärare upplever samt att få en bild av vad som saknas för att skolpersonal ska kunna känna sig tryggare i att anmäla när de har en oro för ett barn. Skolpersonal har anmälningsplikt och är tvingade av lagen att anmäla då de känner oro för ett barn, men finns det önskemål om kriterier eller tydligare rutiner för att skolpersonalen lättare ska kunna ta ställning till om det ska ske en anmälan eller inte?

Vad behövs/vad saknas för att skolpersonal på kortare tid ska kunna ta ställning för eller emot anmälan?

Frågeställningar

- Vilka känslor/tankar uppkommer i samband med att man ser att ett barn far illa och man ska ta ställning till anmälan/inte anmälan?
- Var i processen finns svårigheten/svårigheterna?
- Angående avsikt/handling, hur tror du att skolpersonal tänker om varför anmäla/varför inte anmäla?
- Hur tror Du att skolpersonal tänker angående resultatet – utredning/inte utredning?
- Hur tror Du man tänker när det gäller konsekvenserna – barnet får det bättre/sämre?
- Vad anser du behövs för att underlätta ett ställningstagande för eller emot en anmälan?

1.4 Historik

Synen på vad som avses med att ett barn far illa har förändrats radikalt genom åren här i Sverige. Barn har dödats, misshandlats, terroriserats, exploaterats och utnyttjats sexuellt, allt mer ju längre tillbaka i historien vi går (Eriksson, 1996).

Här i Norden betonas perspektivet *barnets behov* som viktigt, men inte tillräckligt kraftfullt. Incest är ett brott som enligt lagstiftningen ansetts som ett av de allvarligaste brotten ända sedan tiden för våra första lagar. Både förövare och offer brändes på bål på 1500-talet och på 1700-talet halshöggs förövare. Vid den tiden började man också begrava förövarna på kyrkogården, innan dess hade dessa förövare begravts utanför kyrkogårdsmuren. På 1800-talet ändrades dödsstraffet till livstids fängelse och så sent som 1937 borttogs straffet för barnet.

Inte förrän 1979 infördes lagen som förbjuder alla former av våld mot barn. I föräldrabalken 6 kap 1 § står: barnet får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling (ibid).

1.5 Barn som far illa

Det sker en utarmning inom barnomsorg och skolhälsovård och antalet vuxna runt barnen blir mindre. Det blir svårare och svårare att upptäcka och därmed förebygga tendenser till att barn far illa i de förtätade barngrupperna inom förskolan och skolan. Det finns barn som utsätts för ohyggligt våld, svek och meningslöst lidande. Väldigt många barn känner ingen livsglädje, deras rädsla styr känslorna, de har förlorat sitt skratt och de lever i en inkapslad värld. Det tar lång tid att reparera de grundläggande känslorna hos dessa barn. Dock har barn en inneboende

livskraft och en otrolig läkningsförmåga om de blir *sedda* av någon under sin barndom. Att ge och få omtanke och kärlek och att bli sedd är det mest primära i våra liv (ibid).

Barn är omutligt lojala mot sina föräldrar och även mot andra vuxna i sin närhet, om de känner sig hotade. Att se ett barn som far illa är svårt. I personalens grundutbildning är kunskap om symtom på övergrepp dåligt tillgodosedd. Personalen behöver en ny kompetens om barns olika familjestrukturer, om barn i stora grupper och om barn från olika kultur- och erfarenhetsbakgrunder (ibid).

1.6 Skolans anmälningsplikt

Det är barnhälsovården, barnomsorgen och skolan som träffar nästan alla barn. Socialtjänsten har det yttersta ansvaret för barn som far illa men har inga naturliga kontaktytor med barn och föräldrar. Socialtjänsten är därför beroende av att dessa verksamheter upptäcker när barn far illa. Det kan hänga på liv eller död för de mest utsatta barnen vars psykiska och fysiska hälsa är i fara att någon i deras omgivning ser och ingriper (Hindberg, 2006).

Det upplevs i allmänhet svårt att göra en anmälan när man misstänker att ett barn far illa eller riskerar att fara illa och det finns många skäl till det. Det främsta skälet är förmodligen osäkerhet. Har man sett rätt eller inte? Det kan ju visa sig att misstankarna är obefogade. Man kan tro att det bara blir värre om socialtjänsten kopplas in, att socialtjänsten ändå inget gör eller att anmälan med automatik kommer att innebära att barnet omhändertas. Man kan även vara rädd inför att anmäla i lojalitet med föräldrarna. Man kanske tror att de egna insatserna är tillräckliga eller att problemet kommer att lösa sig för att det bara är tillfälligt. Det ligger något sympatiskt i att vara optimist, att tro att allt kommer att lösa sig till sist och att barnet kommer att klara sig ”trots allt”. Att möta ett barn som far illa innebär för de flesta människor en känsla av sorg, ilska, vanmakt och frustration. Känslomässigt kan man skydda sig från detta genom att värja sig, släta över eller bortförklara misstankar. Det behövs civilkurage för att kunna se hur det förhåller sig, vara tydlig mot vårdnadshavarna och för att göra anmälningar (ibid).

Att tolka, tillämpa och samarbeta är lika svåra frågor som själva plikten att anmäla. Om samarbetet mellan skola och socialtjänst ökar blir förståelsen för lagstiftningen bättre och man får en mer likartad syn på barn i riskzonen. Om dessa parter har svårt att samarbeta så hjälper det inga barn. Skola och förskola bör inte vänta så länge med att kontakta socialtjänsten.

Risken är då stor att den egna personalen körs i botten. Anmäler man tidigt kan de rätta resurserna sättas in på ett tidigt stadium (Olsson, 2006).

Tolknings- och tillämpningsfrågor som ofta ställs vid oro för barn i skolan är:

Hur gör jag när jag anmäler?

Formellt sett finns det inga krav på hur man gör en anmälan. Den kan ske muntligt och skriftligt men enligt JO helst skriftligt. Socialtjänsten avgör om man behöver komplettera ytterligare. På en del platser vill man att skolan anmäler i närvaro av föräldrarna för att dessa på ett tidigt stadium ska få veta vad oron gäller och man kan då lämna egna synpunkter och ställa frågor direkt. En fördel med detta är då också att föräldrarna möter socialtjänsten snabbare, vilket annars kan dröja veckor om inte problemen är akuta (ibid).

När ska jag anmäla? Måste det gå snabbt?

Man ska anmäla både när det är svårtolkade och obestyrkta fall. I lagtexten står att man ska anmäla *genast*. Med detta menas att anmälan inte i onödan får fördröjas. En kort tidsfrist finns som ger utrymme att snabbt överväga vad som ska göras. Man kan då tala med sina kollegor och chef eller aidentifierat rådfråga socialtjänsten. Hur lång tidsfrist man har beror på hur stor oron för barnet är. I svåra situationer kan det röra sig om timmar. Är det vanvård man vill anmäla kan väntan vara längre, man kan behöva samtala med föräldrar och ge dessa en möjlighet att finna egna lösningar. Om skolan konsulterar socialtjänsten och beskriver oron på ett mycket noggrant sätt så får skolpersonalen god hjälp att ta ställning i det enskilda fallet (ibid).

Vem är det som ska anmäla?

Det blir oftast någon i verksamheten som till slut anmäler (ofta rektorn) även om alla som anges i 14 kap. 1 § SoL har anmälningsplikt. Men det finns inget som säger att inte flera kan anmäla tillsammans. En metod kan vara att en chef eller någon/några i elevvårdsteamet anmäler. Fördelarna med detta är att den som känt oron för barnet kan rådgöra med andra och att anmälan blir en tydlig ledningsfråga med en ansvarig chef. Den som arbetar närmast barnet kan ibland känna sig osäker om hur och vad man ska anmäla. För de som ensamma möter föräldrar och barn är det särskilt viktigt med chefens stöd (ibid).

Kan man vara anonym vid en anmälan?

Den som har fått kännedom om missförhållanden i *sin verksamhet* kan inte anmäla anonymt. Alla som har en tvingande plikt att anmäla måste uppge namn när de anmäler, även vid hot från anhöriga till det anmälda barnet. Själva hotet kan man polisanmäla. Om man på sin fritid, till exempel på en fest, får information om att ett barn i ens verksamhet far illa och informanten vet att man jobbar med barnet gäller sannolikt en tvingande anmälningsplikt. Om man rent privat får informationen gäller anmälningspliktens första stycke: Var och en *bör* anmäla.

När man fått en oroande uppgift gällande barn i ens verksamhet och man bedömer den trovärdig ska man lämna informationen till alla på arbetsplatsen som behöver den och då har man i praktiken också skyldighet att ta ställning till frågan om anmälningsplikt hur man än fick informationen från början (ibid).

Ska föräldrarna kontaktas innan anmälan?

När man känner oro för ett barn ska vårdnadshavaren kontaktas och få en kopia på anmälan. Det finns dock ett undantag här och det är vid misstanke om brott där hemmet är inblandat till exempel misshandel och sexuella övergrepp.

När en förälder får känna sig delaktig och respekterad i frågor angående sitt barn, ökar också intresset från föräldrarnas sida att acceptera stöd och hjälp som skolan föreslår (ibid).

När är anmälan gjord?

En anmälan är inte gjord förrän den kommer till socialnämnden. Ibland rådgör personal med socialtjänsten. Om man då råkar nämna barnets namn och uppgifterna som lämnas är oroande ska informationen ses som en anmälan och uppgiftslämnaren upplyses om detta (ibid).

Om en anmälan är obefogad, vad händer då?

Ibland anmäler privatpersoner grundlöst, det kan gälla föräldrar i vårdnadstvister och av personer som inte förstår lagstiftningen. Eftersom anmälningsplikten är så stark ska även obestyrkta uppgifter vidarebefordras till socialnämnden som kan behöva ingripa till en minderårigs skydd. De anmälningar som inte görs är ett större problem än okynnesanmälningar. En arbetsgivare kan i extrema fall vidta disciplinära åtgärder mot en anställd (ibid).

Vad händer när man har anmält?

Då en anmälan kommit in görs en förhandsbedömning av nämnden, ställning tas till om utredning ska öppnas och uppgifter som klargör barnets situation inhämtas. Socialtjänsten får ta de kontakter som behövs för att bedöma behovet av insatser. Här gäller tre viktiga lagrum i Socialtjänstlagen; 11 kap. 1 §, 11 kap. 2 § och 11 kap. 4 §. Alla grupper som har anmälningsplikt enligt 14 kap. 1 § SoL st. 2, är skyldiga att lämna uppgifter till utredningen. Socialtjänsten kan mot vårdnadshavarens vilja inhämta uppgifter som belyser barnets skyddsbehov (ibid).

Socialstyrelsen (2004) har följande förslag för att förbättra arbetet med anmälningar:

- Samordnat och utvecklat mottagande av ansökningar och anmälningar inom socialtjänsten med möjlighet till avidentifierad konsultation före anmälan.
- Utåtriktad information om anmälningsskyldigheten och socialtjänstens verksamhet för barn och ungdomar.
- Rutiner inom de verksamheter som berörs av anmälningsskyldigheten.
- Ökat stöd i anmälningsprocessen inom den egna verksamheten och möjligheterna till konsultation utifrån avidentifierade ärenden. Utbildning av särskilda kontaktpersoner inom respektive verksamhet som tillsammans med socialtjänsten kan arbeta med frågor kring anmälnings- och uppgiftsskyldigheten, hur behovet av feedback ska kunna tillgodoses m.m.
- Införa som rutin att ”anmälande myndighet” deltar vid ett inledande samtal med familjen och att man då, i samråd med familjen, gör en överenskommelse om hur den fortsatta samverkan kan utformas.
- Utveckla konsultation i öppna former inom barn- och ungdomspsykiatrien som ett komplement till remisser.

(Hindberg 2006, sid. 131)

Lagtexten

71 §

”Var och en som får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till en underårigs skydd bör anmäla detta till nämnden. Myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom samt andra myndigheter inom hälso- och sjukvården och

socialtjänsten är skyldiga att genast till socialnämnden anmäla om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till en underårigs skydd. Detta gäller även dem som är anställda hos sådana myndigheter. Sådan anmälningsskyldighet gäller också dem som är verksamma inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet som berör barn och ungdom eller annan yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet inom hälso- och sjukvården eller på socialtjänstens område. För familjerådgivning gäller i stället vad som sägs i tredje stycket.

De som är verksamma inom familjerådgivning är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om att en underårig utnyttjas sexuellt eller misshandlas i hemmet.

Myndigheter, befattningshavare och yrkesverksamma som anges i andra stycket är skyldiga att lämna socialnämnden alla uppgifter som kan vara av betydelse för utredning av en underårigs behov av skydd.

Om anmälan från Barnombudsmannen gäller bestämmelserna i 3 § lagen (1993:335) om Barnombudsman. Lag (1997:313).

Anmälan om missförhållanden i omsorger om äldre eller funktionshindrade”

(www.riksdagen.se, 2008)

1.7 Sekretess

Den sekretesslag vi nu har trädde i kraft 1981. Bestämmelserna var innan dess fåtaliga angående sekretess och tystnadsplikt i den traditionella skolan och gällde endast skolhälsovården och föreståndare för elevhem inom det obligatoriska skolväsendet. För övrigt rådde öppenhet. Skolan ansågs inte speciellt värd att skydda. I BvL fanns det regler om tystnadsplikt i barnomsorgen (Olsson, 2006).

När den nya lagen kom formades ett sammanhängande system för det offentliga skolväsendet. I SekrL 7:9 finns den viktigaste bestämmelsen om sekretess i skolan. Här anges ett antal skolreformer där sekretess för allmänna handlingar och tystnadsplikt gäller i vissa bemärkelser. Detta kan vara tillrättaförandeärenden, elevvårdande verksamhet och vid

skiljande av elev från studier. Här anges också skolbarnomsorgens sekretess, vilkas uppgifter inte får röjas utan lagstöd (ibid).

1998 överfördes barnomsorgen till skolan, vilket förde med sig att vissa tidigare sekretessregler försvann. Det diskuterades om förskolan och skolbarnomsorgen skulle få samma sekretessregler som ungdomsskolan eller om nya regler skulle skapas.

Här följer några av förändringarna:

- Förskoleklassen har samma sekretessregler som övriga skolformer nämnda i SekrL 7.9, st. 1. Det finns inte någon juridisk sekretessform mellan förskoleklass, skolbarnomsorg och övriga skolans elevvårdande verksamhet inom samma skolmyndighet.
- Personal i förskoleklass och i skolbarnomsorg har nu mindre sträng sekretess än tidigare. Om uppgifter om barnet antas kunna leda till men gäller sekretess. Psykolog och kurator på skolan har dock en starkare sekretess när det gäller uppgifter om ett barn i förskoleklass eller i skolomsorg.
- I sekretessparagrafen (7:38) tas förskoleverksamheten upp. Det råder sannolikt tystnadsplikt mellan denna verksamhet och skolan i övrigt. Enligt Olsson har lagstiftaren ej varit riktigt tydlig här.
- Vid speciell anledning kan elevers och närståendes identitet, adress och telefonnummer sekretesskyddas i ungdomsskolan och i vuxenutbildning (7:9, 3 och 5). Sådana här personuppgifter var tidigare offentliga i skolan.
- Generalklausulen är en viktig sekretessbrytande bestämmelse som har formats för skolbarnomsorg, förskoleklass och förskoleverksamhet. Känsliga uppgifter kan lämnas ut utan samtycke från vårdnadshavaren från en myndighet till en annan.
- Verksamma inom enskild skolbarnomsorg och enskild förskola har tystnadsplikt enligt bestämmelser i skollagen, bestämmelser som tidigare återfanns i socialtjänstlagen (ibid).

Det framgår av SekrL 1:3 att sekretess gäller mellan olika myndigheter men även mellan olika verksamhetsgrenar inom samma myndighet. Att de finns beror på myndigheters idag stora insyn i våra liv. Varje myndighet ska utföra sin egen verksamhet. För att lämna ut sekretessbelagda uppgifter till annan myndighet eller till enskild krävs ett uttalat stöd för detta

i lag eller förordning. För skolans och förskolans del finns anmälningsplikten i socialtjänstlagen och vittnesplikten i RB som är exempel på bestämmelser som bryter sekretessen. Sekretess gäller mellan landstingets nämnder/förvaltningar och kommunens, exempelvis BVC och förskolan/skolan.

Det finns tre skyddsgrader. För vissa bestämmelser anges inget *skaderekvisit*; uppgiften skyddas även om den inte leder till men. För andra bestämmelser anges att sekretess gäller "*om det inte står klart*" att just den uppgiften kan röjas utan risk för men, med sk *omvänt skaderekvisit*. Detta skydd är starkt, här får det inte finnas något som helst tvivel om att uppgiften om den lämnas ut inte drabbar den eller de som skyddet gäller. Med rakt skaderekvisit menas "*om det kan antas*" att en uppgift är menlig. Den frågan ska ställas om ett utlämnande typiskt sett kan leda till men (ibid).

Samtycke

I SekrL 14:4 står att "Sekretess till skydd för enskild gäller inte i förhållande till den enskilde själv och kan i övrigt helt eller delvis efterges av honom".

Det bästa sättet att överskrida sekretessgränser är att den enskilde själv ger sitt samtycke och därigenom bestämmer att kontakt kan tas med andra. Vilka kan då ge samtycke, hur ska det se ut? Oftast räcker det med vårdnadshavarens samtycke men om båda vårdnadshavarna (om det finns två), har olika uppfattning så bör inte uppgiften lämnas ut. I de fall barn inte nått 12 års mognadsålder bestämmer vårdnadshavaren ensam över sitt barn och skyddar därmed barnets integritet. Då barnet fyllt 12 år kan den underåriges samtycke eventuellt vara tillräckligt beroende på vad saken gäller. En elev får ge sitt samtycke till sådant som han/hon själv förstår innebörden av, utan att vårdnadshavaren har insyn i saken (ibid).

1.8 Dilemmat att anmäla eller inte

En erfarenhet bland många kommuners socialtjänster är att anmälningar om att barn far illa från skolan ofta kommer in för sent. Många gånger hade exempelvis ett omhändertagande kunnat undvikas eller skett tidigare och på så sätt lett till en gynnsammare utveckling för barnet (Frost & Sköld, 1995).

Skolorna kanske känner en viss osäkerhet kring att anmäla om de inte är riktigt säkra på att det de ser är rättfärdigat till att anmäla. Osäkerheten kring att veta om det man ser är rätt eller om det finns andra förklaringar till exempelvis blåmärken. Bortförklaringar är framförallt vanligt ju allvarigare missförhållandena är (ibid).

I boken ”Våga se – kunna handla” skriver Hans Eriksson från Göteborgspolisen om sina tankar inför en anmälan:

Om jag anmäler:

- Tänk om jag har fel
- Tänk om de tystar barnet med mer misshandel
- Tänk om barnet får skuldkänslor för att föräldern straffas
- Tänk om föräldrarna anmäler mig för falsk angivelse
- Tänk om jag blir stämplad som rasist (invandrarbarn som offer)
- Tänk om de byter skola/daghem
- Tänk om gärningsmannen hämnas en mörk kväll

Om jag inte anmäler:

- Tänk om barnet aldrig får någon hjälp
- Tänk om övergreppen blir värre och värre
- Tänk om ingen annan heller bryr sig om barnet
- Tänk om jag sviker barnet när det litar på mig
- Tänk ... är jag verkligen så feg
- Tänk om de har ihjäl barnet ... vad händer då
- Tänk om jag blir anmäld för underlåtenhet

Paradoxalt! Man väljer att inte anmäla – för att skydda barnet?

(Eriksson 1998, sid. 78)

Vidare skriver Hans Eriksson om ”Asocialitets-slalom” som skildrar ett barn som ingen tar ansvar för och hela tiden hoppas att nästa som möter barnet tar ansvaret. Mödravårdcentralen som hoppas på att förskolan ska se som hoppas på att lågstadiet ska se som hoppas på att mellanstadiet ska se som hoppas på att högstadiet ska se vilket kanske innebär att barnet farit så illa att det nu är för sent för att socialtjänsten ska lyckas och ”barnet” till slut hamnar hos polisen och fastnar inom kriminalvård och domstolar (ibid).

Barnhälsovårdsöverläkare Claes Sundelin säger i en intervju från boken Barnmisshandel följande:

”När det gäller den praktiska sidan av saken så är det så, att dom här fallen dyker upp mitt i det löpande arbetet, som ofta präglas av hög stress och frustration. Ett ställningstagande

som innebär att vi misstänker att barnets skador kan bero på misshandel, medför ett avsevärt merarbete. Plötsligt ska man leta upp människor i en apparat som man inte är förtrogen med – socialtjänsten. Det kan vara svårt att få tag på rätt person på telefon. Man ska kontakta föräldrarna om vad som händer. Man vet att det kommer att bli 3-4 konferenser som man har svårt att få tid till eftersom man redan har ett tidspressat schema. Har man nu gjort en felbedömning kan man riskera att få en anmälan till ansvarsnämnden på sig. Har man dessutom tidigare sysslat med detta problem så uppkommer känslor av *ambivalens*, *obehag* och *rädsla*. Detta leder till att man kanske omedvetet låter allt rulla på.”

(Hindberg 2001, sid. 146)

2. TIDIGARE FORSKNING

2.1 Tidigare forskning

I den amerikanska undersökningen the Third National Incidence Study of Child Abuse and Neglect – NIS III, berörde man enligt Sedlak & Broadhurst 1996, i Lundén 2004, ämnet om hur många fall som utretts av Child Protection Services (motsvarigheten till Socialtjänstens individ- och familjeomsorg). Det man fick fram här var att i 33 procent av de ärenden, där det ansågs att barn var utsatta för psykisk och fysisk misshandel, startades det en utredning. I de fall där barn var utsatta för övergrepp gjorde man en utredning lite oftare än då det gällde vanskötsel. Då man misstänkte fysiska och sexuella övergrepp utreddes det oftare än emotionella övergrepp och då man anade att det förekom fysisk vanvård utreddes det oftare än känslomässig försummelse (Lundén, 2004).

Forskningen i Sverige angående barn som far illa har mest varit inriktad på barn och familjer, där det redan uppmärksammat av Socialtjänsten att ett barn far illa enligt Andersson, 1993, 1995; Cederström, 1990; Vinnerljung, 1996 i ibid. Det är dock en minoritet av de familjer och barn som personal med anmälningsplikt misstänker far illa som kommer till Socialtjänstens kännedom enligt Sundell, 1997 i ibid.

Hur många anmälningar som kommit in till Socialtjänstens individ- och familjeomsorg när det gäller svenska förskolebarn vet man inte enligt SoS-rapport 1998:4, i ibid. Att registrera anmälningar är något man inte prioriterat i de flesta kommuner enligt Socialstyrelsen 2001, i ibid 2004). Detta har inneburit att först när en utredning startats har ärendet registrerats som ett barnavårdsärende i Socialregistret (ibid).

I ett forskningsområde som kallas beslutsfattandets psykologi har man studerat hur människor fattar beslut och man har undersökt olika val som personer gör och de skäl som finns för att fatta beslut i ena eller andra riktningen. Det verkar som om en del val är svårare än andra att göra enligt Luke, Payne & Bettman, 2001 i ibid. Det är val som är mer känslomässigt viktiga för den som ska besluta sig. Exempelvis kan något av alternativen vara speciellt viktigt eller emotionellt ansträngande för den det gäller.

Det finns studier som undersökt logiken i beslutsprocesser. I dessa har det visat sig att människor ofta inte har så välplanerade underlag för sina beslut. Det tycks som att man fattat beslut först och sedan satt upp orsaken för beslutet. Ovidkommande skäl för ett beslut kan spela en viktig roll i beslutsfattandet enligt Shafir, Simonson & Tversky, 1993 i ibid.

I barnomsorgen arbetar personalen ofta i grupp. Det har här visat sig ha stor betydelse huruvida deltagarna i gruppen har goda kunskaper i det som problemet gäller, för de beslut som fattas och även hur alternativen är formulerade språkligt enligt BarNir, 1998; Kuhlberger, Schulte-Mecklenbeck & Perner, 1999 i *ibid*.

Det har tidigare gjorts tre studier av FoU-byrå vid Socialtjänstförvaltningen i Stockholm angående svårigheterna att anmäla barn som far illa till socialtjänsten samt om och när man anmäler (Hindberg, 2001). I dessa studier har det visat sig att många låter bli att anmäla misstankar om barn som far illa eller dröjer en tid innan man anmäler. I den första undersökningen kan man se att förskolepersonalen endast informerade individ- och familjeomsorgen om cirka en tredjedel av de barn som de anade far illa i sina hem. Från misstankens början till dess att man tog kontakt med Socialtjänsten tog det ungefär ett år. Man har gjort två liknande undersökningar i skolan. Den som gjordes 1998, visar att 20 procent av de barn som man misstänkte far illa anmälades till socialtjänsten. Detta är en mycket högre andel än i en undersökning från 1995. Den tid som förflöpte mellan misstanke till anmälan minskade under denna period från 17 till 10 månader. I nästan alla fall kontaktade man individ- och familjeomsorgen först efter det att man försökt lösa problemen inom skolan.

Det är inte enbart okunnighet om lagstiftningen som är anledningen till att anmälningar enligt 71 § SoL (se 1.6 Skolans anmälningsplikt) görs sent eller inte alls. Det kan även bero på att man tror att de egna insatserna är tillräckliga och man tror att problemet försvinner av sig självt, att det rentav bara blir värre om man anmäler till socialtjänsten. Man tänker att de kanske ändå inte gör något åt saken, att man känner lojalitet med föräldrarna och att man är rädd för personliga negativa konsekvenser om man anmäler (*ibid*).

Det kan ofta uppstå konflikter mellan arbetsledning och personal när det råder oklarhet angående lärarnas ansvar och den lojalitetskonflikt som kan upplevas i anmälningssituationer. Det förekommer också ofta att det blir kris i personalgruppen när barn misstänks fara illa. Ledningen kanske inte vill att deras skola ska sammankopplas med problem och anmälningar, vilket leder till att skolpersonal känner sig ensamma och utlämnade när de står inför en anmälan (*ibid*).

Vid nedskärningar av skolans resurser kan det bli så att man inte gör anmälningar till socialtjänsten eftersom det sätter igång en process som är tidskrävande. Fast minskade resurser kan också leda till *fler* anmälningar. Enligt en studie av Socialstyrelsen i *ibid*, har

anmälningarna om barn som far illa ökat sedan 1993. När barngrupperna blir större i barnomsorgen och i skolan, tunnas elevvården ut och barn i särskilt behov av stöd får inte tillräcklig hjälp. I dessa situationer kan det bli svårt att klara av problemen inom den egna verksamheten och man gör istället en anmälan till socialtjänsten (ibid).

Även om lagstiftningen har skärpts så är det inte säkert att alla anmäler.

Forskning visar att mindre än vartannat anmälningspliktigt fall anmäls, även om det finns skillnader mellan olika yrkesgrupper (Olsson, 2006).

Samme författare nämner följande förklaringar till att anmälan uteblir:

- Dålig kunskap gällande lagstiftning
- Rädsla och osäkerhet om vad man ser i skolan och hur det ska tolkas.
- Brister i arbetsledning, rutiner och internt stöd i skolan, inför, vid och efter en anmälan.
- Otillräcklig kunskap om och bristande tillit till socialtjänstens arbete.
- Negativa erfarenheter av socialtjänstens insatser vid tidigare anmälningar.
- Bristande återrapportering från och kontakt i övrigt med socialtjänsten i pågående ärenden.
- Dålig samordning i synsätt och rutiner mellan skola och socialtjänst

(ibid, 2006 sid. 151)

2.2 C-uppsatser av studenter vid lärarutbildningen och socionomprogrammet

I en tidigare C-uppsats gjord av studenter på lärarutbildningen undersöks tankar kring anmälningsplikten enligt socialtjänstlagen hos pedagoger på en skola. Undersökningen visar på avsaknaden av fasta rutiner på skolan och att det resulterar i att tillämpningen av anmälningsplikten försvåras.

Pedagogerna beskriver både positiva och negativa tankar kring anmälningsplikten. Det som framförallt är positivt i deras beskrivningar kring anmälningsplikten är just *misstanken* om att ett barn far illa som ska ligga till grund för en anmälan till socialtjänsten.

De negativa tankar som beskrivs av pedagogerna är relationen till föräldrarna som kan bli lidande av en anmälan. Även sekretessen mellan olika myndigheter beskrivs som en negativ aspekt av anmälningsplikten, då den omöjliggör återkoppling till pedagogerna efter anmälan hur det går för barnet anmälan gäller (Krüger & Lindström, 2006).

De hinder som beskrivs kring tillämpningen av anmälningsplikten är huvudsakligen de tankar kring föräldrarelationen och återkopplingen från socialtjänsten. Även problemet med att vissa föräldrar väljer att låta barnet byta skola tas upp under intervjuerna då sekretessen förhindrar att den tidigare skolan och den nya skolan inte kan kommunicera kring barnets svårigheter m.m. (ibid).

För att underlätta för pedagoger och motverka de hinder som uttalats under undersökningen påtalas det hur viktigt det är med socialtjänstens råd- och stödsamtal. Dessa samtal kan upprättas mellan skola och socialtjänst där skolpersonal oidentifierat kan rådfråga kring ett barn de känner oro för. En annan åtgärd som skulle underlätta för pedagogerna på den aktuella skolan är att skolläda och kollegor bör samarbeta mer kring anmälningar vilket skulle minska osäkerheten och rädslan i dessa situationer (ibid).

En annan undersökning har syftat till att undersöka vilka hinder och svårigheter som upplevs vid samverkan kring barn som på olika sätt behöver samhällets stöd och hjälp och vad som görs för att förminska dessa hinder och svårigheter (de Arteaga & Claesson, 2006).

Studenterna har använt sig av kvalitativa intervjuer med socialsekreterare och lärare. De resultat som framkommit under deras undersökning har centrerats vid sekretessen som av flera respondenter uttryckts som hindrande. De missförstånd som ofta uppstår mellan socialtjänst och skola skulle kunna förhindras om man på något vis möjliggjorde för professionerna att kommunicera mer öppet med varandra. Detta skulle även resultera i att tilliten dem emellan skulle öka, tror författarna (ibid).

Hanteringen av samverkansproblemen skulle kunna effektiviseras med hjälp av att, framförallt socialsekreterarna, tidsutrymmet ökade. Författarna skriver om förslag som skulle kunna leda till dessa uttalade förbättringar bland annat lagändringar eller flera socialsekreterare för att de ska få mer tid och genom det större utrymme för samverkan med skola (ibid).

3. TEORETISKT PERSPEKTIV

3.1 Socialpsykologi

I vår undersökning har vi använt oss av ett socialpsykologiskt perspektiv. Socialpsykologin har sitt ursprung inom psykologin och sociologin och härrör därför från en dubbel analysnivå där den sociala verkligheten studeras utifrån människors interaktion och möten och den strukturella ram vari detta sker (Carle, Nilsson & Alvaro, 2006).

Socialpsykologins uppkomst förläggs till 1800-talets andra hälft då både psykologin och sociologin formades som oberoende vetenskapliga discipliner. Socialpsykologin utvecklades till en självständig disciplin under 1900-talets början. Socialpsykologins teoretiska och metodologiska utveckling påverkades starkt av den dominans som den logiska positivismen hade under det tidiga 1900-talet. Från 1920-talet påverkades socialpsykologin främst av behaviorismen och detta höll i sig fram till ca: 1960. Utvecklingen av socialpsykologin från 1970 och fram till idag har påverkats främst av den kris som socialpsykologin då hamnade i. Krisen bestod i en upplevd oförmåga att relatera den generella vetenskapsteoretiska utvecklingen till en motsvarande utveckling av socialpsykologisk teori. Krisen förändrade socialpsykologins innehåll och utformning och många menar att den fortfarande inte hämtat sig från krisen under 1970-talet.

Under senare år har det skett en utveckling av en postmodern socialpsykologi som ifrågasätter grunderna för den traditionella socialpsykologin ur kunskapsteoretisk bemärkelse vilket innebär en ny syn på disciplinen både ur teoretisk och metodologisk synvinkel. Även den sociologiska socialpsykologin har utvecklats i form av den symboliska interaktionismen som senare fått en renässans med en utveckling av nya idéer där man uppmärksammat den strukturella analysnivån (ibid).

Socialpsykologin fokuserar på relationen mellan individ och samhälle. Socialpsykologin syftar inte till att hitta någon definitiv lösning. Det finns olika definitioner på vad socialpsykologi är som ofta inbegriper en problematisering av vad mötet mellan människor innebär. I vissa fall studeras de psykologiska faktorer som kan påverka mötet och i ännu större utsträckning om den sociala miljöns inverkan. Inom socialpsykologin kan man hämta inspiration från olika discipliner. I och med att man kan korsa gränser mellan olika discipliner i användandet av denna teori uppfattade vi att den skulle ge oss en bredd i vår analys av våra resultat. Vår undersökning kommer främst att belysa de psykologiska faktorer som påverkar

mötet och handlingen. Johansson (1999) menar att socialpsykologin behövs som ett metateoretiskt fält och att det bör inspirera till reflektioner kring skapandet av samtida identiteter, att tidigt kunna läsa av tendenser i samhället och att registrera förändringar i samspelet mellan individ och samhälle. Vidare beskrivs att liksom Winnicotts mellanområde som ger förutsättningar för människans kreativitet ger socialpsykologin samhälls- och kulturvetare möjlighet till kreativitet i deras arbete som forskare och samtidsanalytiker (ibid).

Johansson citerar även en del ur en amerikansk lärobok från 1985 (Tedeschi m.fl.) angående vad socialpsykologi är:

” Social psychology is the scientific study of the thoughts, actions and interactions of individuals as affected by the actual, implied or imagined presence of others. /.../ Social stimuli affect the thoughts and motivations of an individual, and these internal or intrapsychic factors affect that individual’s subsequent interactions with other people.”

Denna definition finner vi vara mycket relevant för det vi avsett att undersöka. Undersökningen utformas efter känslor och tankar kring ett ställningstagande för eller emot anmälan när det finns en oro kring ett barn och vad som påverkar deras beslut vilket innebär att vi ser mer på de psykologiska faktorerna i socialpsykologin. Syftet med en socialpsykologisk analys är att gynna ett perspektivseende och att ge en möjlighet till förståelse av relationen mellan individ och samhälle (ibid, sid.13).

3.2 Handlingsteori

I intervjuerna har vi främst använt oss av Berglinds (1995) handlingsteori med fokus på finala förklaringar som beskriver avsikt → handling → resultat → konsekvens. Denna typ av förklaringar kan även kallas avsiktsförklaringar och där förloppet uttrycks enligt ovan. I intervjuerna har detta förloppstänkandet gett oss en bild av hur de olika delarna påverkar varandra. Vårt val av dessa finala förklaringar ansåg vi vara viktiga för att dels kunna se var i processen det finns störst svårigheter dels för att lättare kunna urskilja delprocesserna i vår analys av resultatet. Teorin har gett oss en helhetssyn av hela processen och hur de olika delarna påverkar varandra vilket vi upplever vara mycket givande för vår analys (ibid).

Gällande handlandets villkor beskrivs *situationen och personen* där vi genomgående är intresserade av personens egen uppfattning och dess positiva och negativa sidor. Handlingsteorin belyser även *viljan* när man både vill och inte vill förändra situationer vilket

kan skapa en mer eller mindre djupgående ambivalens som i värsta fall kan leda till handlingsförlamning. Vidare beskrivs *att kunna* som förtydligar att man under normala omständigheter klarar av vissa situationer som under mer ogynnsamma perioder kan vara omöjligt att handla. Hur individens livssituation för tillfället ser ut påverkar alltså starkt hur personen i fråga handlar. Även avsaknad av handlingsalternativ kan leda till att beslutsprocessen hejdas då man kanske börjar tvivla på om man kan förändra situationen (ibid).

Likaså beskrivs *rationalitetens gränser* vilket innebär att man i vissa situationer måste välja mellan ”två paket” som innehåller både negativa och positiva aspekter. Individen kan då uppleva en ambivalens då handlingsalternativen både är attraherande och fränstötande. En individs vilja är starkt präglad av hur denne positivt och negativt värderar de handlingsalternativ den ställs inför. Hinder för en önskad förändring kan upplevas som mycket frustrerande. Hindren kan vara både yttre (kan vara andra personer) eller inre (kan vara synen på sin egen förmåga *att kunna*) och uppstår ofta då en person strävar mot ett mål och något eller någon hindrar att personen når målet (ibid).

3.3 Kognitiv personlighetsteori

Även George Kellys kognitiva personlighetsteori anser vi ha varit användbar som en förklaringsmodell i vår undersökning. Han menar att människan använder sig av begrepp för att kategorisera händelser, känslor och erfarenheter i ett slags struktur eller mönster och att individen varseblir sig själv, sin omgivning och sin kommunikation med sin omgivning genom det. Innebörden av detta blir att individen ger mening och struktur till allt och sorterar allt – människor, händelser och ting – utifrån likheter och skillnader. Begreppen likhet och kontrast ger mening åt tillvaron och utan ett sådant här system skulle livet vara kaotiskt och oförutsägbart. Kelly menar att eftersom vi aldrig kan tillgå en annan människas hela begreppsvärld kan vi inte heller helt förstå denna människa. Våra egna tolkningar av händelser och den andres tolkningar av samma händelser kan skilja sig markant åt beroende på tidigare upplevelser vilket enligt Kelly kan förklara de konflikter, motsättningar och brist på förståelse som existerar mellan människor (Tamm, 2002).

Enligt Kelly tolkar en individ sin tillvaro, förutsäger vad som kommer att hända och får det bekräftat. Om bekräftelsen uteblir resulterar det i att individen måste ändra sin uppfattning och sitt tolkningsmönster och det är då begrepp som ångest, rädsla och hot kommer in i begreppssystemet och komplicerar allt. Begreppet rädsla är mest relevant för vår

undersökning och innebär att individen upplever rädsla när en mindre förändring innebär att nya perifera begrepp tränger sig in i dennes begreppsvärld. När individen ställs inför en ofrånkomlig situation värjer denne sig mot det som oroar och därigenom hotar att rubba den vanemässiga strukturen. I en situation som denna måste individen ändra sina begrepp, alltså sin tolkning av tillvaron, vilket skapar rädsla (ibid).

Kelly beskriver även begreppet fientlighet som kan uppstå till följd av att en person försöker skydda sin egen begreppsvärld då den inte motsvarar verkligheten. Detta handlar endast om att personen i fråga vill behålla sin tolkning av en specifik situation (ibid).

Kritik som framförts mot Kellys teori har framförallt varit att han utgår från den rationella människan. Jerome Bruner menar att exempelvis en människa som grips av våldsam vrede eller faller offer för en genomgripande kärlekspassion inte har tillgång till sin begreppsvärld utan handlar helt irrationellt och raserar allt förnuft som denne hittills byggt upp. I en sådan här specifik situation bryr sig individen inte ett dugg om sin begreppsvärld och Bruner, och även andra kritiker, menar att Kelly betonade den rationella människan på bekostnad av hennes irrationalitet (ibid).

3.4 Teoretiska utgångspunkter

Teoretiska utgångspunkter för den socialpsykologiska analysen har främst varit de psykologiska faktorer som påverkar mötet mellan verksamma personer inom skola och socialtjänst.

Våra teoretiska utgångspunkter i den handlingsteoretiska analysen har varit de finala förklaringarna med begreppen:

- Avsikt
- Handling
- Resultat
- Konsekvens

Våra teoretiska utgångspunkter i den kognitiva personlighetsteorin har varit när en individ tolkar en händelse, förutser vad som kommer att hända och sedan får det bekräftat. I vår studie handlar det även mycket om förutsägelsen blir bekräftad eller inte.

3.5 Relevanta begrepp

Begreppen som vi använder till vår analys har vi valt eftersom vi upplever att de på ett tydligt sätt förklarar vad lärare upplever i processen. Begreppen är:

- *Otrygghet* - Hur anmäler man, rutiner och vana?
- *Obehag* – Vad bli annorlunda, är det värt det, vad kommer att hända?
- *Ambivalens och tvivel* – Vill anmäla samtidigt som man inte vill anmäla
- *Rädsla* – Tänk om det man misstänker är fel?
- *Relation* – Relationen till vårdnadshavarna

Otrygghet

Det kan vara svårt för skolpersonal att veta var man ska dra gränsen för hur långt ens ansvar för eleverna sträcker sig och veta vad ansvaret egentligen består av. Skolan har egna resurser för barn med särskilda behov i form av specialpedagog, elevvårdsteam och ibland även kontakt med BUP (Barn- och ungdomspsykiatri). Men när det gäller föräldrars skötsel av barnen och missförhållanden i hemmet så är skolan ganska maktlös (Frost & Sköld, 1995). Vi tror det kan finnas en osäkerhet hos lärare kring själva förfarandet av anmälan och även efter en anmälan eftersom det är en ovan situation.

Obehag

Vad händer vid en anmälan? Obehagskänslor angående ovetskapen om hur det blir sedan. Var det rätt eller fel att anmäla? Vad blir annorlunda efter anmälan?

Ambivalens och tvivel

Att ta steget fullt ut och anmäla kan vara svårt och man tvivlar på om det är rätt eller fel. Denna ambivalens kan bero på misstro mot det man tror sig se och höra och om det verkligen är ett tecken på att barn far illa. Om man därutöver saknar kunskap om socialtjänstens arbetssätt och resurser kan det leda till handlingsförmåga (ibid).

Rädsla

Finns det en rädsla för att det man misstänker är fel och vad känner man inför det och eventuellt kommande konsekvenser? Om en anmälan till socialtjänsten visar sig vara helt ogrundad, vad händer då?

Relation

Detta är ett relevant begrepp som återkommer konstant. Relationen till föräldrarna eller annan vårdnadshavare är mycket viktig för lärarna och kan man känna en oro för att den ska förändras efter en anmälan.

4 METOD

4.1 Val av metod

Som metod i vår undersökning har vi valt att göra kvalitativa intervjuer med olika lärare för att få kunskap om deras individuella upplevelser i samband med att de känner oro för ett barn. Vi valde att intervjua 15 lärare vid fem olika skolor/förskolor för att få fenomenet belyst ur olika perspektiv. Vi har valt att inte spela in intervjuerna på band då vi upplevde att intervjuerna kunde bli mer öppna och stämningen mer avslappnad utan bandspelare. Vid tidigare studier upplevde vi att bandspelaren i sig tog fokus från intervjuerna och de ämnen som diskuterades.

Vår intervjuguide har vi sammanställt i diskussionsområden för att varje lärare individuellt ska få en möjlighet att uttrycka vad just denne känner. Detta upplever vi har gett oss öppna diskussioner och därmed en bättre bild av vad de beskriver än om vi exempelvis skickat ut enkäter.

Intervjun som forskningsmetod är ett strukturerat samtal med ett specifikt syfte. Intervjuer i denna mening blir inte spontana eller vardagliga i vår undersökning då vi planerat och förberett vad som ska diskuteras och det faktum att vi lyssnar noga efter vad som kan ge oss kunskaper i fenomenet vi undersöker. Eftersom vi är de som intervjuar lärarna kan vi inte bli likställda med dem då det är vi som definierar och kontrollerar intervjun samt presenterar ämnet och efteråt kritiskt följer upp den information vi fått under intervjuerna (Kvale, 1997).

”Ämnet för den kvalitativa forskningsintervjun är intervjupersonernas livsvärld och hennes relation till den där syftet är att beskriva och förstå de centrala teman som den intervjuade upplever och förhåller sig till” (ibid, sid 34). En intervju som utförs på ett känsligt sätt kan skapa en närhet till den intervjuades livsvärld vilket kan resultera i kunskaper som kan förbättra situationer för barn, familjer och deras lärare (ibid).

4.2 Avgränsningar

Vi har avgränsat oss till lärare som arbetar med åldersgruppen 0-12 år för att vi tror att det kan skilja sig mycket åt i hur man till exempel känner i samband med oro för ett mindre barn respektive en tonåring.

4.3 Respondenter

Vi tog telefonkontakt med rektorer på olika skolor och presenterade vår studie och ställde förfrågan om det fanns möjlighet att få intervjua några lärare på respektive skola. Rektorerna förmedlade sedan frågan vidare till lärarna. Vi intervjuade sammanlagt 15 lärare vid fem olika skolor. Vi valde bort att intervjua lärare i de kommuner där vi arbetar eller bor då vi ville att intervjuerna skulle inledas helt förutsättningslöst då ingen kände någon sedan tidigare.

Vår undersökning genomfördes med hjälp av lärare i fem medelstora kommuner i Västra Götaland. Eftersom syftet med undersökningen var att ta reda på vilka känslor som väcks hos lärare vid oro för att ett barn far illa har vi valt att endast intervjua just lärare därför att det är de som träffar barnen dagligen och känner dem bäst. Rektorn och skolkuratoren på skolan kanske får information från läraren först efter det att läraren uppmärksammat signaler från barnet under en tid och det är därför inte relevant för denna studie att intervjua dem då vår studie fokuserar just på upplevelser i samband med att man ser de första tecknen och signalerna hos barnet.

4.4 Förförståelse

Vi har ingen tydlig förförståelse kring ämnet mer än att vi under intervjuer till vår B-uppsats upplevde att många föräldrar uttryckte att det dröjt från att skolan uppmärksammat problem med deras barn till dess att de gjorde en anmälan. Även under vår praktik på termin fem fick vi vetskap om att det i vissa fall kan vara så att skolan drog ut på anmälningsprocessen. Vi antog att situationen lärarna hamnar i måste vara svår för dem och vårt intresse väcktes för vad som upplevdes som svårast i situationen och om det kunde finnas något som skulle kunna underlätta för lärarna i anmälningsprocessen. I övrigt så tror vi att det många gånger kan finnas en ambivalens i ställningstagandet kring att anmäla eller inte, då de har en skyldighet gentemot barnet samtidigt som deras relation till föräldrarna riskerar att försämrats dramatiskt vid en anmälan. Även efter anmälan behöver ju lärare och föräldrar kunna ha en välfungerande relation för att barnets utveckling ska gynnas på bästa sätt.

4.5 Etiska överväganden

De etiska överväganden vi gjort har främst varit i vår sammanställning av intervjuguiden och i det övriga planerandet av intervjuerna. Vi har upplevt att det ibland varit svårt att formulera oss på ett sätt så att lärarna inte upplever att vi undersöker huruvida de gör rätt eller fel i samband med att de känner en oro för att ett barn far illa och överväger anmälan eller inte. Vi

övervägde våra frågeställningar många gånger innan vi till slut upplevde att de skulle hjälpa oss att få fram precis det vi ville undersöka utan att det skulle upplevas som kränkande gentemot lärarna. Vi ville inte att lärarna skulle uppfatta att undersökningen var en form av granskning över deras anmälningsrutin eller deras individuella bedömningar vid oro för ett barn.

4.6 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet

Frågeställningarna till de lärare vi intervjuat har baserats på handlingsteorins finala förklaring. Vi har använt samma intervjuguide till samtliga lärare men diskussionen kring frågeställningarna har självklart varierat från person till person. De flesta av våra respondenter har tagit upp liknande tankar och känslor som de upplevt i samband med att de haft en oro kring ett barn vilket vi tolkar som att reliabiliteten i vår undersökning är hög.

Eftersom vår intervjuguide är baserad på frågeområden som ska öppna för diskussion istället för raka frågor, så har vi gett samtliga lärare möjlighet att själva reflektera och uttrycka vad de känner och tänker i dessa situationer, vilket vi anser innebära att slumpfaktorn eliminerats. Det styrker tron på att flera undersökare skulle ha kommit fram till samma resultat (Thurén, 2000).

Uppsatsen är däremot inte på något sätt generaliserbar eftersom undersökningen endast bygger på intervjuer med ett mindre antal lärare inom samma region. Validiteten ökar däremot eftersom det varit gott om tid vid intervjutillfällena och respondenterna har själva kunnat reflektera och tänka igenom de ämnen som diskuterats.

Det finns dock kritik mot att använda sig av reliabilitet och validitet i kvalitativa studier:

Idén med reliabilitet bygger på att man gör kvantitativa studier, att man mäter och att variabler anger värden för varje enhet. Detta är inte samma sak som att förstå hur den intervjuade känner och tänker. En situation ska i alla avseenden vara standardiserad när man talar om hög reliabilitet. Kvalitativa intervjuer förutsätter låg grad av standardisering. Därför kan det bli en aning egendomligt att tala om reliabilitet eller tillförlitlighet vid kvalitativa intervjuer (Trost, 2005).

5 RESULTAT

5.1 Tankar och känslor när ett barn far illa och inför ställningstagande för eller emot anmälan.

Under intervjuerna framkom det i de flesta fall att rektorn var den som stod för anmälan från skolan till socialtjänsten vilket av flertalet upplevdes som positivt. Någon uttryckte att det kunde vara bra att läraren själv inte stod för anmälan för att den fortsatta relationen med föräldrarna genom detta kunde bibehållas.

De flesta av respondenterna uttryckte att de tankar och känslor som väcktes i samband med att ett barn far illa främst handlade om relationen till föräldrarna. Hur skulle de reagera på anmälan och hur skulle deras relation bli efteråt?

Många uttryckte även känslor kring huruvida deras misstankar var befogade eller inte. Flera uppgav att det fanns en rädsla för att ha fel:

”Tänk om jag gör en anmälan och det sedan visar sig att jag hade fel!” uttryckte någon.

Ett flertal av respondenterna berättade även om hur dåligt man mådde själv som lärare när man såg att ett barn far illa och att de tänkte mycket på barnet även efter skoltid.

En av respondenterna uttryckte att hon kände att hon behövde ha bevis för att hennes misstankar var sanna innan hon kunde ta ställning till om hon skulle anmäla eller inte.

En annan sade så här:

”Det är en lång process innan anmälan, många vändor, hur är kontakten med föräldrarna? Försvarsställning, vända, men bakgrunden är viktig, finns det tidigare anmälningar går processen att anmäla snabbare. Man uttömmer alla andra möjligheter först. Ibland kan det vara svårt när rektorn anmäler och man har olika åsikter. Om rektorn är feg, ska jag ge med mig då för att rektorn inte vågar?”

Det kan ha betydelse om skolan ligger på en större eller mindre ort. Så här sade en respondent:

”X är en liten stad, man känner ofta föräldrarna, skitjobbigt.... man ska ju möta dem efteråt, man får stå till svars.”

Samtliga av respondenterna uttryckte att det var mycket viktigt att ha ett bra samarbete med kollegor i detta skede.

5.2 Var i processen finns störst svårighet/svårigheter?

Här svarade cirka hälften av lärarna att det var kontakten med föräldrarna som man upplevde som jobbigast.

"Bränner man relationen med föräldrarna blir det sämre för barnet i förlängningen."

En lärare uttryckte att det var svårt att prata med föräldrarna och samtidigt ha barnet i fokus.

"Det blir lätt att man tar åt sig."

En annan lärare sade att mycket berodde på föräldrarna, för en del ville ha hjälp, andra inte.

"Det har hänt att det varit mycket speciella föräldrar och då har skolan valt att dra ut på anmälan till slutet av terminen för att undvika problem med föräldrarna efter anmälan."

En lärare sade att relationen till föräldrarna var mycket viktig och att man inte anmälde vid första misstanken eftersom man var rädd att riva upp en massa i onödan.

Känslan av att göra intrång och granska en familj och inte veta riktigt var det kommer att landa kändes svårt sade en lärare.

"Varför ska vi anmäla till socialtjänsten när de redan har insyn i familjen?"

Ytterligare en svårighet vi hörde angående föräldrarna var:

"Mötet med föräldrarna är det klart svåraste. Man måste ju stå för vad man tycker och sagt. Bland funktionshindrade barn finns ofta omsorgssvikt. Det är lätt att prata i arbetsgruppen om vad som brister men det är något helt annat att förklara det för föräldrarna."

Flera lärare uttryckte osäkerhet över vad man såg som det svåraste i processen. Någon sade:

"Är det jag ser rätt, hur länge har jag sett detta, har någon annan sett, har jag rätt känsla?"

Läraren förklarade vidare att man pratade mer med varandra nu än tidigare eftersom man var två pedagoger som ansvarade för gruppen och då var det lättare.

"Vi går in på samma nivå och jobbar direkt utifrån samma högskoletänk."

En annan lärare sade att det var mycket svårt om det man misstänkte inte stämde. Att man i personalen observerade gemensamt för större säkerhet innan anmälan och att rektorn stod för anmälan.

En lärare sade så här:

”Det svåraste är att känna sig säker på känslan och att inte vänta för länge. Tänk om det inte är som man misstänker. Det vore oerhört skuldbelagt om man skulle göra en familj illa utan grund. Intuition räcker ju inte för att anmäla och kan kanske vara anledningen till att det ibland dröjer innan anmälan kommer iväg. Det kan vara svårt att lita på sig själv vilket till slut leder till att man blir osäker. Vi brukar bytas om i personalen för att se om den andre ser vad jag själv har sett. Om vi ser samma tecken är det ju inget tvivel, vi måste anmäla. Jag själv upplever att det inte är lika mycket tvivel i arbete med äldre barn eftersom små barn är bättre på att dölja.”

Andra saker som uttrycktes var:

”Är jag ute efter rätt sak? Man måste vara säker! Man pratar med föräldrarna om hur barnet beter sig i skolan och frågar om de ser samma saker hemma. Det är en balansgång, man kan ju inte strunta i att anmäla heller, barnet kan ju få det ännu värre då!”

En lärare sade så här:

”Det klart svåraste i processen är att identifiera sig med barnet, att inte tappa fokus, och man måste vara öppen med föräldrarna men vid misstanke om övergrepp till exempel, kan man inte vara det och det är jättesvårt.”

Ett fåtal av lärarna tyckte inte att det var svårt att anmäla. En sade:

”Det har inte varit så svårt för mig att komma till skott eftersom det är min skyldighet att anmäla, sedan kommer det så klart känslor med i det hela.”

En annan lärare:

”Jag känner ingen osäkerhet, jag gör väldigt noggranna iakttagelser och lyssnar när barn pratar med varandra. Samtidigt har ofta barn förtroende för en och låter en ta del av saker.”
En lärare lyfte fram hur viktigt det var att man blev trodd av rektorn och att rektorn tog sitt ansvar. ”Det är viktigt att man har rektorn i ryggen.”

5.3 Hur tänker lärare kring varför anmäla eller varför inte anmäla?

I denna frågeställning så uttryckte en av respondenterna att hon visste att det hände att lärare inte ringde hem om barnet varit stökig i skolan exempelvis om de visste om att barnet fick det jobbigt hemma till följd av det.

En annan sade så här:

”Det kan vara en gråzon, vi brukar prata utifrån detta... vad vinner barnet på en anmälan? Men det innebär ju inte att man blundar för problemet. Kan vi lösa det här själva? Är det däremot misshandel eller missbruk så slår vi på trumman direkt.”

Flera av lärarna uttryckte att de ofta upplevde att ”inget händer” efter anmälan och att det kunde vara mycket frustrerande. Så här sade en lärare:

”Det kan ha gått två år med samma barn och man ser ingen förändring över huvudtaget. Hur långt ska det behöva gå? Jag upplever att det ofta får gå längre tid om barnet är funktionshindrat än om det inte är det vilket känns svårt.”

Cirka hälften av lärarna kände inga tvivel inför att anmäla då de ansåg att det var deras plikt och att de endast hade barnets bästa för ögonen.

”Avsikten är ju alltid att barnet ska få det bättre och då har jag ju i alla fall gjort vad jag kan”, sade en av dessa.

En annan sade:

”Nej, vi har utvecklingssamtal så man får signaler blixtnabbt. Då tar jag upp det med föräldrarna och frågar om de ser samma sak hemma, man lär sig var man ska sätta in stöten. Föräldrarelationen är viktig.”

De flesta av respondenterna uttryckte att avsikten alltid var att barnet skulle få det bättre men att det fanns tankar kring om en anmälan kunde förvärra situationen för barnet. Ingen upplevde dock att detta påverkade deras beslut i att anmäla eller inte.

En av respondenterna berättade att socialtjänsten vid något tillfälle uttryckt att skolan fick sköta sitt på skoltid och att de tog hand om resten.

En annan av respondenterna uttryckte att det ibland kunde ligga en press på lärare att de skulle vara ”duktiga pedagoger” och själva lösa situationer som uppkom. Pressen upplevdes i detta fall mellan kollegor på arbetsplatsen.

Många uttryckte tankar kring att de saknade feedback från socialtjänsten efter anmälan. De upplevde en frustration i att de inte visste om det inleddes utredning eller inte. Syftet skulle då inte vara av ren nyfikenhet utan endast syfta till att veta att någon såg problemen runt barnet och att de kunde stötta barnet utifrån det.

De flesta upplevde att det var lättare när man arbetat några år och var mer erfaren, mognare och framförallt tryggare i sin yrkesroll. Dock svarade en av respondenterna att:

”Det var lättare när jag var yngre och mer kunde se situationen i svart eller vitt, vilket gjorde att det kändes mer självklart att anmäla.”

En av respondenterna beskrev ett exempel med missbrukande föräldrar som visste hur de skulle bete sig när socialtjänsten var närvarande, vilket resulterade i att socialsekreterarna inte såg det som skolan såg i den regelbundna kontakten med familjen.

En annan av respondenterna berättade om att de hade som utgångspunkt vad barnet skulle vinna på en anmälan när de diskuterade kring att anmäla eller inte.

5.4 Hur tänker lärare kring resultatet av en anmälan?

Här ser svaren lite olika ut. Några få av lärarna svarade att tankar som:

”Det är ingen idé att anmäla för vi får ingen respons från socialtjänsten ändå, eller de gör inget i alla fall”, kunde komma upp i processen.

Någon sade:

”Känslan det händer ändå ingenting finns helt klart med men jag har ju ändå min skyldighet att anmäla.” Eller: *”Tanken att inget händer kan komma.... det är stor kraft i det här.”*

Ett annat citat:

”Jag gjorde en anmälan en gång men fick inget tillbaka. Vet fortfarande inte om det blev en utredning eller inte, eller om något hände överhuvudtaget. Man vill ju veta att barnet mår bra.”

En lärare berättade att hon anmält vid ett tillfälle.

”Jag har anmält en gång och då lades ärendet ner. Detta fick jag veta från skolsköterskan och skolkuratoren men det innebär inte att jag drar mig för att anmäla idag om jag ser att ett barn far illa.”

Någon uttryckte:

”Det blir mycket följder efter en anmälan, det kanske finns personer som drar sig för att anmäla på grund av det och om man själv har det jobbigt runt sig. I de fallen kanske man avvaktar, väntar.”

”Situationer finns där man tänker att det är ingen idé, det händer ändå inget, jag hör ofta kommentarer om detta” sade en annan.

Drygt hälften av lärarna sade sig inte ha några tankar om att inte anmäla för att det inte skulle leda till någon förändring. Så här svarade de:

”Socialtjänsten reagerar, vi har haft möte både före, under och efter och det har fungerat bra. Om man kallas till möte med socialtjänsten för att berätta om skolsituationen så vet man ju att det inletts en utredning. Med funktionshindrade pratar man mycket om hem och familj. Det är en fördel om man i alla fall vet lite om vad som händer så att man kan stötta och förbereda barnet på rätt sätt.”

En lärare sade att han ingen erfarenhet hade av att tänka att det inget händer, för socialtjänsten har alltid reagerat snabbt vid de tillfällen som han kände till. En annan sade:

”Man anmäler ju i förhoppning att socialtjänsten ska utreda. Jag har inte haft några funderingar i den vägen.”

Cirka hälften av dessa lärare svarade att de inte hade någon erfarenhet alls av att det inget händer vid en anmälan. Någon sade att hon inte trodde att tankar angående utredning/inte utredning påverkade beslutet att anmäla eller inte.

En lärare sade så här:

”Jag har alltid känt att det är viktigt att anmäla och då anmäler jag när det känns relevant.” Ibland pratar man med barnen om deras rättigheter och då kan det komma upp saker, det rör upp. Man ska ju lyfta barns rättigheter enligt läroplanen.”

En av lärarna uttryckte att tankar sattes igång om vad som skulle kunna hända med tanke på medias skräckexempel ibland.

På de skolor där de hade en fungerande råd- och stödkontakt med socialtjänsten och där personalen var medveten om den funktionen verkade lärarna vara mer trygga i hur de skulle gå tillväga när de såg att ett barn for illa. De verkade även ha en mer positiv inställning till socialtjänsten.

5.5 Hur tänker lärare kring konsekvenser efter en anmälan?

De flesta av respondenterna uttryckte att de tänkte mycket på föräldrelationen i tankar kring konsekvenserna av en anmälan. Så här sade en lärare:

”Vid några tillfällen har föräldrarna blivit lättade då fler uppmärksammar dem och de hamnar då inte i någon försvarsställning vilket är positivt. Vissa föräldrar sluter sig helt, kanske till och med flyttar för att undvika andras inblandning i deras privata. Vissa familjer i små nätverk är mycket starka i att hålla andra utanför, asociala, vilket innebär att det är mycket svårt att komma intill. Sedan finns det givetvis klasskillnader, det kan vara svårare att komma intill hos väletablerade och verbala familjer. Det är svårt att sticka hål på ballongen och man missar nog många genom det”.

En annan lärare sade:

”Man får försöka få föräldrarna med sig och tala öppet om problemet och vara tydlig i att detta är för barnets bästa, att det är barnet man fokuserar på”.

Samtidigt som föräldrelationen är viktig sade en annan lärare att man fick hålla sig professionell och inte ha en kompisrelation med föräldrarna, då blev det svårare.

En lärare menade att graden av misstanke spelade en viktig roll.

”En anmälan måste ju gagna barnet, om man inte tror att den gör det så är det tveksamt hur man går tillväga. Man kanske avvaktar och hoppas att barnet får det bättre.”

Många uttryckte även att det fanns en risk för att det inte skedde någon förändring för barnet.

Andra tankar som beskrevs av några få var att fokus som skulle ligga på barnet i många fall lätt ”halkade” över till föräldrarna.

Flera av respondenterna uttryckte att de helst ville ha tydliga tecken från barnet innan anmälan för att undvika att relationen med föräldrarna brändes i onödan. Även efter en anmälan måste ju lärarna kunna samarbeta med föräldrarna då de fortfarande var barnets lärare och träffade barnet regelbundet.

Någon uttryckte att det faktiskt kunde hända att bristen på feedback kunde resultera i att det inte blev någon anmälan i vissa fall.

Flera av respondenterna uttryckte att om barnet bara fick det bättre så var det värt risken att bränna relationen med föräldrarna.

5.6 Vad lärare anser behövas för att underlätta processen och ett ställningstagande för eller emot en anmälan?

Flertalet av lärarna ansåg som något av det viktigaste att ha/få en bättre tillgängligare kontakt med socialtjänsten. Att de skulle komma ut till skolorna oftare och prata om hur de jobbar.

Man ville ha ett ansikte på den man ringde till när det gällde dessa svåra saker. Någon uttryckte att det skulle vara värdefullt om någon från socialtjänsten var kopplad till närområdet.

Man ville också ha mer information om sekretessen som ibland upplevdes som ett hinder då man inte riktigt kände till vilken sekretess olika inblandade egentligen hade. Ett exempel nämndes:

”En pojke för mycket illa och informationen fanns hos skolsköterskan men ingen annan på skolan visste, vilket i det fallet gjorde att sekretessen mer blev ett hinder än ett hjälpmedel.”

Samarbetet mellan olika professioner runt barnet skulle fungera bättre om sekretessen inte var så sträng mellan professionerna.

”Det är lättare att anmäla om man får veta att socialtjänsten redan jobbar med familjen.”

Man ville vidare ha råd- och stödsamtal, avidentifierat och att få veta om det inleddes en utredning eller inte efter en anmälan.

Ett fåtal lärare ville se en tydlig handlingsplan på skolan angående anmälningsförfarandet. Vad är första steget i anmälan? Tydligare rutin i processen, vad händer sedan?

En lärare sade att socialtjänsten kändes slutet för det fanns inget samarbete mellan dem och skolan. Skolans kuratorer hade lättare att samarbeta med dem men det var ändå inte bra, vilket var synd då man egentligen ville en och samma sak, att barnet skulle få det bra. Man tyckte att socialtjänsten lyssnade men inte gav någon feedback. Återkommande anmälningar kring samma barn resulterade bara i en massa nedläggningar, varför? Det var svårt när skolsköterskan hade samma oro för samma barn vid samma tidpunkt utan att veta att den andre hade samma oro för barnet. Samma person sade att kriterier gällande anmälan vore bra om det var många som man kunde reflektera och diskutera kring. Det vore vara bra att få veta om det fanns andra som anmälde eller hade anmält också vilket skulle underlätta ställningstagandet då även andra reagerade för barnets svårigheter. En lista med kriterier som skulle vara uppfyllda tror samma lärare skulle vara svårt eftersom det såg så olika ut från fall till fall och diskussioner kring anmälan om hur den skulle genomföras och om vad som händer sedan är viktigt och skulle underlätta mycket avslutade hon. En lärare sade att oplanerade möten/telefonsamtal med föräldrar kunde ge vibbar och information. Att diskutera med föräldrarna var viktigt.

En lärare ansåg att lärarutbildningen borde innehålla mer om anmälningssplikten därför att situationen var sällsynt och man saknade vana och kunskap vilket innebar otrygghet.

En annan lärare sade att alla fall var så olika och att olika perioder i livet påverkade hur man kände. Hon uttryckte att hon landat mer i sin yrkesroll nu och hade livserfarenhet vilket hjälpte men att det fortfarande var svårt.

”Vi som jobbar med barnen måste tänka på dem i första hand.”

Någon berättade att hon utbildade sig 1996-1999 och att man i utbildningen fick information om anmälningssplikten men ingen utbildning kring detta. Hon visste inte om det såg annorlunda ut i utbildningen nu men att hon verkligen hoppades det.

”Förskolepersonal behöver mera utbildning runt detta för jag tror att de ibland tänker: Det försvinner nog, blir bättre.”

En annan lärare på samma skola skulle önska att man fick återkommande information om anmälningssplikten:

”Man behöver påminnas, det är viktigt att känna sig trygg i hur man går tillväga om situationen uppstår”. Hon ville även se mer information från öppenvårdsteam.

En lärare sade att hon saknade tillvägagångssätt i kronologisk ordning:

”Hur stöttar vi i personalen varandra bäst? Vid exempelvis mobbing så finns rutiner vilket även borde finnas vid oro för ett barn. I lärarutbildningen saknas utbildning om barn som far illa – allt från dyslexi till sexuella övergrepp. Vad ska man titta efter? Kunskap är viktigt samt att man har dialoger om detta. På vår skola har vi tillgång till en specialpedagog tre gånger per termin. Kriterier skulle vara bra för att lättare ta ställning till att anmäla eller någon form av mall... rektorn har ju en mall för sin anmälningssrutin.”

Flera av lärarna tog upp vilken viktig roll rektorn hade då det var hon/han som på vissa skolor gjorde själva anmälan men att rektorn även fanns med som stöd för lärarna i en anmälningssituation. Hade man en chef som sticker ”huvudet i sanden” och inte vågade ta konflikter så blev det enormt påfrestande för läraren som kände sig ensam och utlämnad i en svår situation.

Några av lärarna uttryckte att det vore bra med mer information från socialtjänsten angående vad som hände efter en anmälan från dem, vilka insatser som fanns samt möjligheten till

feedback. En av lärarna beskrev att hon fått bra feedback från socialtjänsten vid samtliga av hennes anmälningar.

Några få av lärarna uppgav att det vore mycket positivt om de kunde få en samtalskontakt för dem personligen. Processen både före och efter en anmälan kunde vara mycket tuff och de var därför i behov av samtalsstöd.

Vid några av intervjuerna uppkom också diskussioner kring dilemmat att vissa familjer ibland valde att flytta från kommunen för att komma undan insyn. Problemet här var att om det pågick en utredning hos socialtjänsten så följde informationen inte automatiskt med till nästa kommun.

6 ANALYS

Vi har delat upp analysen i tre olika delar där vi utgår från de olika teorierna vi valt. Vi kommer att använda samma begrepp till varje analys då vi anser att det tydliggör begreppen ur de olika perspektiven.

6.1 Analys utifrån socialpsykologin

Det faktum att lärare tänker mycket på relationen till föräldrarna och inte kan förutse hur den kommer att bli innebär en **otrygghet** för lärare i deras kommande interaktion med föräldrarna. Påverkansfaktorer i den kommande interaktionen med föräldrarna är intrapsykiska faktorer och deras faktiska tankar kring mötet i sig. Mötet med föräldrarna innebär även **obehag** då de inte kan förutse hur relationen kommer att utvecklas. Här blir det tydligt att det finns psykologiska faktorer som påverkar mötet och den sociala miljön (Carle, Nilsson & Alvaro, 2006).

Tankar kring om det man misstänker är fel framkommer också vilket tyder på en **rädsla** för att skada en familj på falska grunder. Just dessa tankar skapar **ambivalens och tvivel** kring ställningstagandet till att anmäla eller inte.

I frågeställningen kring vad lärare upplevde som svårast i processen, var just relationen till föräldrarna samt osäkerheten i om det man misstänkte var sant, det som diskuterades. **Rädsla** uttrycktes för att en ”bränd” relation till föräldrarna kunde resultera i att det blev sämre för barnet i förlängningen. Även här handlar det om spekulationer inför framtida interaktion med föräldrarna vilket skapar **otrygghet** och **obehag** hos lärare. Osäkerheten kring om det man misstänker verkligen är sant skapar **ambivalens och tvivel** även i denna frågeställning. Detta kan liknas vid det citat som Johansson (1999) tar upp från en amerikansk lärobok där socialpsykologin beskrivs bland annat genom tankar om hur det kommer att bli och hur det påverkar handlandet i nuet (Johansson, 1999).

Angående tankar kring varför anmäla eller varför inte anmäla och även utredning eller inte hos socialtjänsten uttrycks en **ambivalens** över vad barnet har att vinna på en anmälan. Tankar väcks också kring vad som kommer att hända med anmälan som kommit in till socialtjänsten. Erfarenheter, ibland även byggt på hörsägen, av att socialtjänsten ändå inte gör något, lägger ner ärendet o.s.v. innebär att skolan upplever **tvivel** kring om deras anmälan kommer att hjälpa barnet att få det bättre. Känslan av att inte veta vad som kommer att ske hos

socialtjänsten innebär även det en **otrygghet** för lärare. I interaktion med föräldrar kanske det skulle kunna vara till hjälp om lärare var trygga i vad som kommer att hända på socialtjänsten. Det faktum att de kanske inte kan svara på föräldrarnas frågor i samband med att läraren informerar om att anmälan skett kan utmynna i en känsla av **obehag** för lärare. **Rädslan** över att det kanske inte inleds någon utredning och det visat sig att misstankarna varit fel eller inte av tillräckligt allvarlig art för att socialtjänsten ska inleda utredning innebär att relationen till föräldrarna kanske blivit förstörd i onödan.

Kring konsekvenser har det under intervjuerna diskuterats om barnet får det bättre eller sämre efter en anmälan samt hur föräldrarelationen kan utvecklas efter en anmälan. Tankar kring detta hamnar ofta runt relationen med föräldrarna vilket verkar vara det som genomströmmar svaren på samtliga frågeställningar under intervjuerna. Just interaktionen med föräldrarna efter en anmälan verkar vara präglad av **otrygghet** hos de flesta av de lärare vi intervjuat. Känslor av **obehag** finns med i tankar kring konsekvenser då samspelet med föräldrarna inte går att förutse.

För att minska **rädslan** för att ha fel i sina misstankar önskar flera av lärarna att det fanns mer utbildning i ämnet under lärarutbildningen. Även kunskap om socialtjänstens handlingsrutiner och vilka insatser som kan komma ifråga skulle minska otryggheten för lärarna. **Obehagskänslan** inför möte med föräldrarna kanske även skulle minska om lärarna hade mer kunskaper kring hur socialtjänsten arbetar och genom det få en möjlighet att kunna informera föräldrar om detta. En ökad kunskap hos lärare kring dessa situationer både ur skolans och även socialtjänstens perspektiv skulle i det socialpsykologiska perspektivet innebära att lärarna inte behövde spekulera så mycket själva om de känner sig trygga i tillvägagångssättet vid anmälan och utredning hos socialtjänsten. Deras interaktion skulle kunna förutspås på ett mer positivt sätt och kanske inte påverka deras tankar om hur det kommer att bli i framtida interaktioner med föräldrarna (ibid).

Det som uttrycktes angående att ha en kontaktperson från socialtjänsten knuten till skolområdet för att ha någon att rådfråga på plats som man dessutom kände till innan skulle kunna vara ett sätt att minska **ambivalens och tvivel** i samband med ställningstagande till anmälan eller inte.

Även bristen på feedback från socialtjänsten huruvida det inletts utredning eller inte skapar en *otrygghet* vilket enkelt hade kunnat undvikas genom att socialtjänsten informerar om hur den sekretess som de arbetar under fungerar.

6.2 Analys utifrån handlingsteorin

Utifrån handlingsteorins belysning av begreppet "*viljan*" där man både vill och inte vill förändra en situation anser vi att det främst är applicerbart på den situation som beskrivs i relationen till föräldrarna samt det faktum att man vill att barnet ska få det bättre. Det lärarna beskriver under intervjuerna är främst *rädslan* i hur relationen till föräldrarna kommer att förändras. "Viljan" är uppenbarligen att man inte vill att relationen ska förändras negativt. Lärarna uttrycker även *ambivalens och tvivel* i huruvida barnet kommer att få det bättre. Avsikten, och därmed "viljan", är trots allt alltid att barnet ska få det bättre (Berglind, 1995).

Handlingsteorins "*att kunna*" uppkommer i resultatet av intervjuerna då några av lärarna uppger att hur man själv mår vid tillfället påverkar handlandet. I vissa intervjuer blir det tydligt att det finns en osäkerhet kring hur man går tillväga, steg för steg, i en anmälningsprocess och det saknas kunskap om vad som kommer att hända efter en anmälan vilken utifrån handlingsteorin kan tyda på en avsaknad av handlingsalternativ. Beslutsprocessen kanske dröjer till följd av osäkerheten kring hur man ska gå tillväga vilket kanske resulterar i *ambivalens och tvivel*. I handlingsteorin beskrivs detta fenomen tydligt där ens egna möjligheter att handla starkt påverkas av hur man själv för tillfället mår (ibid).

Ur handlingsteorins "*rationalitetens gränser*" beskrivs dilemmat att välja mellan två paket, negativt respektive positivt vilket kan liknas vid det som lärarna beskriver som att de vill att barnet ska få det bättre samtidigt som de inte vill att relationen till föräldrarna ska försämrats. I denna situation vill lärarna ha en förändring (barnet får det bättre) samtidigt som de inte vill ha en förändring (föräldrarelationen). Ett annat hinder för en önskad förändring kan liknas vid handlingsteorins yttre hinder i de fall där tankar som "det händer ändå inget" eller "socialtjänsten kommer inte att inleda utredning ändå" vilket kanske hos några få kan innebära att beslutsprocessen att anmäla eller att inte anmäla påverkas. Inom "*rationalitetens gränser*" finns en tydlig *ambivalens* bland de intervjuade lärarnas känslor och tankar (ibid).

6.3 Analys utifrån kognitiv personlighetsteori

Vi människor använder oss enligt den kognitiva personlighetsteorin av begrepp för att förklara händelser. Lärarnas känslor och erfarenheter runt oro för ett barn och anmälningsplikten är många och starka. Skolpersonal tolkar samspel med socialtjänsten utifrån tidigare erfarenheter då man anser sig ha fått dålig eller ingen respons medan man på socialtjänsten kanske har en annan bild av samma händelse. Det kan ha varit motsättningar och konflikter som de skilda professionerna har helt olika bild av. Lärarna anmäler oro för ett barn och förväntar sig gensvar och feedback från socialsekreteraren. Om denna feedback uteblir skapar det känslor av *otrygghet*, *tvivel* och besvikelse vilket komplicerar allt. Socialsekreteraren fortsätter att jobba med fallet ovetandes om lärarens frustration eftersom arbetet enligt denne går sin gilla gång enligt regelordningen. Kellys beskrivning av begreppet fientlighet upplevs som relevant här då lärares besvikelser av utebliven feedback från socialtjänsten resulterar i negativa tankar från lärare. När lärarens begreppsvärld inte motsvarar hur verkligheten utfaller skapas frustration och en negativ syn på socialtjänsten i syfte att kunna behålla den egna begreppsvärlden (Tamm, 2002).

Rädsla är ett återkommande begrepp i vår undersökning. När lärare ställs inför en oro kring ett barn rubbas den trygga vardagen och man värjer sig mot det som hotar att rubba den vanemässiga strukturen. Läraren får då tillfälligt omtolka tillvaron vilket skapar **rädsla**. Precis detta beskriver Kelly i den kognitiva personlighetsteorin där förutsägelsen uteblir vilket skapar rädsla (ibid).

Den kognitiva personlighetsteorins förklaring till att alla individer gör olika tolkningar av samma händelser och att det därför ibland kan vara svårt att förstå andras handlingar kan förklara det fenomen som beskrivs ovan med läraren som tror att inget händer och socialsekreteraren som utreder och som på grund av sin sekretess inte kan informera skolan om det inlets utredning eller inte. Lika väl som läraren kanske inte kan veta om det händer något från socialtjänstens sida, lika väl kanske socialsekreteraren inte är medveten om hur frustrerande detta upplevs av läraren. Detta dilemma beror vad vi kan se endast på bristande information om socialtjänstens arbete och deras omöjlighet att lämna feedback till läraren utan föräldrarnas samtycke. Enligt Kelly kan det faktum att alla människor gör olika tolkningar av samma händelse resultera i konflikter eller motsättningar vilket tydligt beskriver den situation som kan uppstå mellan skola och socialtjänst. Skolan kan inte sätta sig in i socialtjänstens perspektiv då de inte har tillgång till deras begreppsvärld och tvärtom (ibid).

6.4 Slutsatser och koppling till tidigare forskning

De slutsatser vi drar från resultaten och analysen av vår undersökning är att den process som lärare genomgår i samband med att de ser att ett barn far illa är psykiskt påfrestande både i yrkesrollen men även på det privata planet. Vi upplever att mycket av deras *otrygghet* i denna process lätt skulle kunna undvikas genom löpande information kring anmälningsplikten och tillvägagångssätt vid anmälningar. Att få återkommande information och regelbundna diskussioner kring ämnet skulle troligtvis leda till att processen blir mindre betungande för lärare om de känner sig trygga i vad de ska göra och hur. Även *obehaget* inför mötet med föräldrarna tror vi skulle minskas radikalt.

Mer information från socialtjänst till skolorna kring deras handläggningsrutiner samt deras möjlighet eller omöjlighet till feedback efter anmälan skulle troligtvis minska den *ambivalens och tvivel* många lärare upplever i samband med en anmälan till socialtjänsten. Lärarnas situation då de ska möta föräldrarna i samband med eller efter en anmälan skulle kanske kunna ha avdramatiserats med hjälp av att lärarna har en kunskap kring hur socialtjänsten arbetar. Genom det kunde de även få en möjlighet att förklara delar av detta för föräldrarna i samband med att de får information om att det kommer att göras en anmälan eller att det gjorts en anmälan.

Även en utökad kunskap hos lärare om socialtjänstens sekretess och hur den påverkar deras möjlighet till återkoppling med skolan efter anmälan tror vi skulle kunna resultera i att lärare slipper frustration kring att de inte får veta hur det går. Flera av respondenterna antydde att de upplevde det som mycket frustrerande att socialtjänsten inte återkopplade till dem efter en anmälan.

I den tidigare forskning vi presenterat, 2.1 sidan 12, tar vi upp ett forskningsområde som kallas beslutsfattandets psykologi. Enligt Luke, Payne och Bettman, i Lundén 2004, är val som är mer känslomässigt viktiga för personen som ska besluta sig svårare att fatta. I vår undersökning har det bland annat framkommit att processen är emotionellt påfrestande vilket kan resultera i att tiden dras ut innan anmälan görs (Lundén, 2004).

Även i de studier som utförts av FoU-byrån visar det sig att många låter bli att anmäla eller dröjer innan anmälan. Dessa undersökningar visade även på att det i nästan samtliga fall varit så att man försökt att lösa problemen inom skolan innan man kontaktade individ- och familjeomsorg. Detta fenomen har även visat sig under vår undersökning då det vid några tillfällen tagits upp under intervjuerna att man i första hand försöker att komma till rätta med

problemen med hjälp av skolans egna resurser innan man kontaktar socialtjänsten. Under våra intervjuer har det även framkommit att det finns tankar kring om att situationen för barnet kan förvärras vid en anmälan till socialtjänsten och att man är rädd för de negativa konsekvenser som kan följa efter en anmälan i förhållande till föräldrarna. I FoU-byråns studier har detta också framkommit. Vidare kan vi se ännu en likhet med resultaten av vår undersökning i förhållande till FoU-byråns i det avseendet som nämns kring den lojalitetskonflikt som kan uppstå mellan arbetsledare och personal i samband med en anmälningssituation. Exempelvis uttryckte några av lärarna att de ibland upplevde det som ett hinder att rektorn skulle stå för anmälan om de och rektorn inte hade samma åsikt om huruvida anmälan skulle ske eller inte. (Hindberg, 2001).

Vidare ser vi likheter, i vårt resultat, med de förklaringar som Olsson (2006) nämner om varför anmälan uteblir. Flera av lärarna har tagit upp liknande orsaker (Olsson, 2006).

De C-uppsatser som vi skrivit om tar upp liknande resultat som vi fått fram under vår undersökning gällande att sekretessen många gånger upplevs som ett hinder för samarbetet mellan olika professioner.

Föräldrarelationen, som visat sig vara svår att hantera vid anmälningssituationer, beskrivs likt vår undersökning vara ett hinder i tillämpningen av anmälningsplikten. Fenomenet att låta barnet byta skola har likt deras undersökning även visat sig i vår (Krüger & Lindström, 2006).

Det som beskrivs som en åtgärd för att effektivisera hanteringen av samverkansproblemen med hjälp av mer tid för socialsekreterare eller lagändringar är inget som framkommit under vår undersökning (de Arteaga & Claesson, 2006).

Skulle däremot en lagändring gällande sekretesslättnad mellan professioner som ser samma barn inom exempelvis skolan så skulle även vår undersökning stödja det.

7 SLUTDISKUSSION

7.1 Anmälningssplikten

Gällande anmälningssplikten finner vi lagtexten en aning svårtolkad då den gör skillnad i hur man får vetskap om att ett barn far illa. Vad är det för skillnad på *fritid* och *rent privat*? Om man skulle få information på en fest om att ett barn far illa, eller över staketet i samtal med grannen, anser vi är samma sak. Eller kan det vara så att författaren menar att det kan vara flera på festen som hör informationen jag får och att även de vet att jag jobbar med barnet? I jämförelse med dessa som *bör* anmäla det de hör har jag en tvingande anmälningssplikt då barnet finns i min verksamhet?

7.2 Sekretessen

Sekretessen har visat sig vara en viktig del i vår undersökning. Många av lärarna har varit undrande inför den. Lärare, skolsköterska, kurator och socialtjänst har olika sekretess vilket leder till förvirring och osäkerhet enligt vår uppfattning. Sekretessen som ska skydda enskilda kan också skydda så mycket att den kan bli ett hinder i processen runt anmälningssplikten på så vis att man ger från ett håll (skolan) men ”får inget tillbaka”. I skolans verksamhet blir sekretessen till ett hinder mellan skolsköterska, kurator och lärare när ett samarbete dem emellan försvåras då de känner en oro för ett barn. Kanske samtliga av dem egentligen uppmärksammat barnet men kan inte på grund av sekretessen diskutera detta med varandra.

De flesta lärarna har uttryckt att de vill ha bättre kontakt med socialtjänsten, man vill att socialsekreterarna ska komma ut till skolorna och berätta hur de arbetar och hur det fungerar med sekretessen. Under intervjuerna har det framkommit att när man anmäler missförhållanden runt ett barn föregås det av mycket vanda och tvivel många gånger och då lärare inte får någon feedback från socialtjänsten efteråt så kan det kännas väldigt frustrerande. Här har vi uppfattat att kunskap om socialtjänstens sekretess ibland är vag på skolan. Man vet helt enkelt inte om att det beror på tystnadsplikten att socialtjänsten inte ger någon information tillbaka till skolan om det aktuella barnet och dennes familj. Vi upplever en besvikelse hos vissa av lärarna då de inte kan förstå varför de inte får någon feedback från socialtjänsten.

7.3 Varför ser resultatet ut så här?

Hos de allra flesta lärare väcks mycket känslor i samband med att man misstänker att ett barn far illa. Man tvivlar på om det som man ser verkligen stämmer, man tänker på relationen som

man har till föräldrarna och hur den kommer att se ut efter en eventuell anmälan. Många lärare uttryckte att detta var det svåraste i hela processen. Varför är det så? Vi tror att samspelet mellan lärare, elev och familj är oerhört viktig i dagens senmoderna samhälle där förändringar sker snabbt och det är ett högt tempo. Skolan är en av barnets viktigaste arenor att vistas på och de vuxna bör se till att denna plats är så trygg som möjligt. Är samspelet mellan föräldrar och lärare gott skapar det en ännu större trygghet för barnet här. Lärare är från början, när de lär känna barnet, noga med att få en bra relation med föräldrarna eftersom det är gynnsamt i alla situationer som kan komma att uppstå både nu och längre fram. Förstörs denna relation, till exempel genom en anmälan om missförhållanden till socialtjänsten, kan det bli mycket svårt eller till och med omöjligt att bibehålla den tidigare goda relationen. Detta är en del i svårigheterna, en annan del är att det verkar uppkomma missförstånd mellan de olika professionerna. Det största problemet här tycks, som tidigare nämnts, vara sekretessen. Det uppkommer missförstånd på grund av att man inte riktigt känner till hur socialtjänsten arbetar. Som en del lärare uttryckte det, anser vi också att det måste vara oerhört viktigt att det informeras mera kring detta. Att socialtjänst och skola har en bättre kommunikation gynnar alla och framför allt barnen och deras familjer i slutändan.

7.4 Svårigheter

Det har funnits främst två svårigheter i vår undersökning. Den ena var att det var ganska svårt att få tag på respondenter. Vi kontaktade via telefon rektorer på olika skolor och presenterade vår undersökning samt frågade om det var möjligt att vi kom för att intervjua några lärare. De flesta rektorer var positiva till detta och bad att vi skulle återkomma inom några dagar eller att de själva skulle höra av sig, då de tagit upp frågan med lärarna. Då de inte hörde av sig som var bestämt kände vi emellanåt stress och vi ringde då tillbaka till den person vi pratat med tidigare. Vid flera tillfällen fick vi inget svar alls och några uppgav att de ångrat sig och ville inte ställa upp på grund av exempelvis tidsbrist. Då fick vi börja om från början och kontakta nya skolor. Så att boka in intervjutillfällen var emellanåt svårt och tidsödande.

Den andra svårigheten har varit att flera respondenter inte har uppfattat att det är *känslor* i samband med anmälningsplikten som vi är intresserade av. Man ville svara på våra frågor utifrån hur man gör på deras skola vid oro för ett barn och påpekade att de anmäler för barnets bästa, att man bara följer sina skyldigheter osv. Vi har då försökt förklara att det är vår övertygelse att de gör det men att det inte är plikten i sig vi vill fokusera på just nu utan hur *just du tänker, vilka tankar som väcks, vilka svårigheter som finns* i denna process.

En bidragande orsak till detta kan vara att vi har varit otydliga i våra frågeställningar på så vis att det inte riktigt kommit fram att det är var och ens känslor i sådana här situationer vi undersöker, samtidigt som lärarna med sina olika erfarenheter av kontakt med socialtjänsten har gjort att de från början ”intagit försvarsställning” då känslorna av otrygghet, tvivel och rädsla som man eventuellt kände vid de tillfällena kommer tillbaka.

Några av respondenterna ville ha frågeställningarna skickade till sig innan intervjun för att kunna förbereda sig bättre och några undrade om vi kunde intervjua flera lärare samtidigt. Detta kan ha berott på tidsbrist men vi fick även känslan av att man kände otrygghet i detta. Som vi tidigare nämnt har det för en del varit så viktigt att ”svara rätt”, alltså att man går ut med rätt information från sin verksamhet. Vi ville intervjua en och en för att förhindra att man påverkade varandra i sina svar och även för att man kanske inte ville tala om sina innersta känslor angående dessa saker inför sina kollegor, för även om man efterfrågade mer information från socialtjänsten och i de flesta fall hade en önskan om att mera öppet prata om oro för barn och följderna av det, så fick vi vid något tillfälle indikationer på att man vill visa sig duktig inför arbetskamraterna också, visa att sådant här klarar jag av, det är ju min plikt. De flesta lärare känner någon form av osäkerhet kring detta samtidigt som de vet att de har anmälningsskyldighet vilket kan göra att ambivalensen i dessa samtal blir tydlig.

7.5 Reflektioner

Vi har reflekterat över att socialtjänsten och anmälningsskyldigheten verkar vara en ”öm punkt” hos många lärare. Många verkar ha en negativ bild av utebliven respons från socialtjänsten. Tidigare erfarenheter har gjort att man känner sig nonchalerad vilket påverkar nuvarande ställningstagande. Ett fåtal har dock beskrivit ett gott samarbete med socialtjänsten och att de endast har positiva erfarenheter från samarbete med dem.

Redan vid den första kontakten med skolan då de först varit så positiva till vår studie men sedan ångrat sig har ibland känts som att det kan ha uppfattats som om vi vill ”komma åt” något, att vi ville leta efter brister i rutiner osv. Vid intervjutillfällena har vi reflekterat över att flera av respondenterna har känt att de förväntas ”svara rätt” på våra frågor. Detta gör att vi förstår ännu mer hur viktigt det är med en nära relation till socialtjänsten. Att man pratar mer om problem och anmälningsskyldighet, att det blir ett öppnare samtal kring det så att skolpersonal är mer förberedda när oro för barn uppstår. Först då kan lärare känna en större trygghet och hela processen kan förlöpa smidigare än om man känner sig irriterad och vilsen på samma gång. Som det är nu så känner många att socialtjänsten är en ”stor koloss långt borta”.

Vi har också reflekterat över att rektorerna har en så viktig roll när det gäller anmälningssplikten och att lärarna är i stort behov av deras stöd. Någon tyckte att det var bra om rektorn gjorde själva anmälan så att det tog fokus från läraren och man kunde fortsätta att jobba i lugn och ro med barnet. Någon annan tyckte inte det ”Visst är det viktigt med rektorn bakom sig men det är ju jag som pedagog som känner till detaljerna i det hela och då blir man ju ändå delaktig”. ”Sedan kan det ju vara så att läraren och rektorn har olika åsikter”, vilket någon tog upp som ett problem och ansåg därför att det är bäst om läraren gör anmälan men har rektorn med sig som ett stöd.

Detta kan ju ses från olika perspektiv, som vi förstått det, men även här är det viktigt att man pratar om det så att man har en beredskap för hur man ska gå till väga i dessa situationer. Vi tycker att det optimala vore om man kommer överens om det från fall till fall, rektorn och inblandade lärare. Vi anser att en rektor bör vara inkännande och lita på sin personal samtidigt som hon/han inte får vara konflikträdd. Det ligger även på rektorns bord att se till att kontakten med socialtjänsten blir bättre, att man träffas och diskuterar. Att det finns en tydlighet i tillvägagångssättet vid anmälningar och att skolpersonal får återkommande information från socialtjänsten. Någon lärare uttryckte att hon skulle vilja se en socialekreterare knuten till området. Detta tycker vi lät som en bra idé. Man träffar samma person, har ett ansikte på den man talar med i telefon.

Ytterligare en aspekt vi reflekterat över är att det är otroligt viktigt att socialekreterare informerar skolan om sekretessen redan vid första kontakten i en anmälningssprocess. Att man berättar att föräldrarna eller annan vårdnadshavare kan ge sitt samtycke till att återkoppling och dialog sker, vilket skulle kunna leda till att skola och socialtjänst kan samverka mera i ärendet och skolan får den respons de efterfrågar. Vill inte föräldrarna ge sitt samtycke efter förfrågan om de kan återkoppla till skolan så hindrar sekretessen socialekreteraren att meddela skolan detta och de får då ingen respons alls.

Vi har även reflekterat över vad som framkom under en av intervjuerna då en lärare uttryckte att det tar längre tid innan något händer efter en anmälan om oro, om barnet det gäller är funktionshindrat. Vi har ingen uppfattning huruvida detta stämmer eller inte då vi inte tidigare kommit i kontakt med frågan. Men vi upplever det mycket upprörande om så är fallet och detta uttalande har satt i gång tankar hos oss kring om det finns skillnader i handläggningen beroende på om barnet är funktionshindrat eller inte.

Vi har även reflekterat över vilken svår situation man måste befinna sig i som lärare i dessa situationer då man måste upprätthålla en fungerande relation till föräldrarna även efter en anmälan. En av respondenterna tog upp att det hände att skolan drog ut på anmälan till slutet av terminen för att undvika konfrontation med vissa föräldrar. Detta är ett fenomen som vi även sett under vår praktik, att precis innan loven, ökar inkomna anmälningar markant. Hur skulle man kunna underlätta för lärare i dessa situationer för att undvika att det blir så här? Det blir i och med detta en negativ effekt för alla inblandade. Det tar längre tid innan barnet får hjälp, socialtjänsten får en hög arbetsbelastning precis innan loven vilket kanske drar ut ännu mer på tiden innan barnet får hjälp och lärarna kommer trots detta ändå inte ifrån konfrontationen med föräldrarna, lovet tar ju slut, nästa termin startar och alla berörda träffas igen. Det kan kanske vara så att den värsta frustrationen hos föräldrarna lagt sig under lovet *men* det kan också vara så tänker vi, att den tiden gjort att man gått och "retat upp sig" ännu mer, spekulerat och funderat. Tankar som "varför fick vi inget veta innan skolan slutade, nu är det lov och inga lärare är anträffbara så man kan få någon förklaring". Det ofrånkomliga mötet med föräldrarna kan kanske i dessa lägen bli mycket jobbigare än om man inte hade dröjt med anmälan.

Om en utredning pågår hos socialtjänsten så upplever en del lärare det som svårt att förstå varför de ska göra en anmälan när socialtjänsten redan har insyn i familjen. Om många lärare resonerar på liknande sätt så innebär detta att socialtjänsten går miste om mycket information. Skolan ser barnet dagligen och har därmed större möjlighet att se negativa förändringar hos barnet som socialtjänsten kanske kan ha svårt att uppfatta på de korta möten som ska vara deras underlag i deras utredning. Skolans information har en mycket viktig roll under socialtjänstens arbete både innan anmälan men även under utredningstiden. En lärare berättade i en intervju om att socialtjänsten en gång uttalat att skolan skulle sköta sitt på dagtid och att socialtjänsten tar hand om resten. Vi har reflekterat mycket över detta och anser att en sådan här kommentar knappast kan stimulera ett ökat samarbete mellan skola och socialtjänst. Det visar återigen att samverkan mellan professionerna brister, att man ibland har svårt att "godkänna" varandras arbete.

Att inte ringa hem till föräldrarna om ett barn varit stökig i skolan har också visat sig kunna vara ett problem. Att läraren avgör att det är bättre att vara tyst för att det inte ska bli bråk hemma. Detta berättade en lärare om och vi förstår att det kan vara ett dilemma för då väcks det tankar om att barnet kan fara illa. Det är viktigt som flera av respondenterna sade, att man möter föräldrarna på "rätt" sätt för att öka chanserna till en bra kommunikation den dagen

något sådant här inträffar. Att man på något sätt kan lugna ”hetlevrade” föräldrar så att de inte far ut mot barnet bara för att man ringt från skolan och meddelat att barnet varit stökigt.

7.6 Vetenskapsteoretisk diskussion

Ur en vetenskaplig synvinkel har vi inte låtit våra värderingar styra vårt resultat. Vår uppsats är värderingsfri då vi inte har manipulerat våra resultat för att de ska passa in i våra tidigare förväntningar kring ämnet. Som människor och genom den förförståelse vi har kan vi tillämpa introspektion för att på något plan, empatisera med lärarna i deras olika situationer. Vår analys av resultaten är alltså av hermeneutiskt slag. Då vi inte själva arbetat som lärare eller inom skolans verksamhet kan vi inte använda oss av egna minnen och upplevelser från detta vilket vi upplever begränsar oss i vår förförståelse i ämnet (Thurén, 2000).

Resultatet i vår undersökning kan förstås utifrån intentionella förklaringar eller ändamålsförklaringar. Med detta menar vi att många av de svårigheter som lärarna beskrivit i sitt ställningstagande för eller emot anmälan hade kunnat förmildras avsevärt med hjälp av mer information om socialtjänstens arbete och deras sekretess, tydlig information om deras möjlighet att använda sig av socialtjänstens råd och stöd funktion där de kan diskutera oidentifierat samt genom tydligare handlingsplaner för tillvägagångssätt då de får en oro för att ett barn far illa (ibid).

7.7 Vidare undersökningar

Vid intervjuerna har det ibland dykt upp frågor som vi velat gå djupare in på men avstått p.g.a. tidsbrist och även för att inte vidga ämnet alltför mycket.

Exempel på ämnen som vi skulle vilja undersöka mer:

- **Rektorers känslor och tankar samt ansvarsfrågan runt anmälningsplikten**
Vi har förstått att ens chef, i de här fallen rektor, har en otroligt viktig roll. Det skulle vara intressant att intervjua dem och höra deras syn på sitt ansvar i processen, vilka känslor som kan uppkomma hos en person i denna profession när det gäller lojaliteten till lärarna, anmälningsplikten samt relationen till samtliga inblandade.
- **Utredning runt ett funktionshindrat barn** Vi fick indikationer på att när det gäller funktionshindrade barn så dröjer socialtjänsten längre innan något

händer. Det skulle vara intressant att göra en undersökning hur det sett/ser ut kring detta.

- **Socialsekreterares syn på kontakten med skolan och anmälningsplikten**

Lärare saknar respons från socialtjänsten men hur upplever socialsekreterare att kommunikationen med skolan är och hur kan man få till en positiv förändring mellan dessa professioner. Har socialsekreterarna förslag på vad som skulle kunna underlätta lärares situation i anmälningsprocessen?

SLUTORD

Vi har upplevt att det har varit mycket intressant och lärorikt att träffa de lärare vi intervjuat. Vi är mycket tacksamma för att de har velat dela med sig av sina tankar och känslor i den process de genomgår i samband med att de får en oro kring att ett barn far illa. Det har lärt oss mycket om vad de genomgår och vi är övertygade om att detta kommer att hjälpa oss i vårt kommande yrke som socionomer.

Vi hoppas att våra respondenter har upplevt undersökningen som intressant och att de känner att vi förstått vad de har försökt förmedla till oss.

Stort tack till alla er som medverkade i intervjuerna till vår uppsats!

Vi vill även tacka vår handledare Annica Johansson som gett oss bra och tydlig feedback under arbetet med vår uppsats. Då vi båda bor ca 10 mil från Göteborg har det sparat mycket tid och även på andra sätt underlättat för oss att vår handledare gett oss möjlighet att sköta delar av handledningen via mail istället för möten vid Göteborgs universitet. Till följd av detta så har vi kunnat arbeta mer effektivt och direkt efter att vi fått feedback på det vi skrivit.

Anette Minaldo och Zandra Salomonsson

Maj 2008

KÄLLFÖRTECKNING

- Berglind, Hans (1995): *Handlingsteori och mänskliga relationer*. Natur och kultur.
- Carle, Jan/Nilsson, Björn/Alvaro José, Luis (2006): *Socialpsykologi: bakgrund, teorier och perspektiv*. Studentlitteratur.
- de Arteaga, Anna/Claesson, Carin (2006): *Samverkanshinder och dess hantering mellan socialtjänst och skola, sett ur utförarperspektiv*. C-uppsats Stockholms universitet, institutionen för socialt arbete.
- Eriksson, Majvor (1996): *Våga se - kunna handla*. Uppsala publishing house 1996.
- Eriksson, Majvor (1998): *Våga se - kunna handla*. Uppsala publishing house 1998.
- Frost, Peter/Sköld, Camilla (1995): *Skolans ansvar när barn far illa*. Liber utbildning AB.
- Hindberg, Barbro (2001): *När omsorgen sviktar: om barns utsatthet och samhällets ansvar*. Stockholm, rädda barnen.
- Hindberg, Barbro (2006): *Sårbara barn: att vara liten, misshandlad och försummad*. Förlagshuset Gothia AB.
- Johansson, Thomas (1999): *Socialpsykologi: moderna teorier och perspektiv*. Studentlitteratur .
- Krüger, Sandra/Lindström, Lisa (2006): *Pedagogers tankar kring anmälningsplikten enligt socialtjänstlagen*. C-uppsats Malmö högskola, lärarutbildningen.
- Kvale, Steinar (1997): *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur.
- Lundén, Karin (2004): *Att identifiera omsorgssvikt hos förskolebarn*. Göteborgs universitet, psykologiska institutionen.
- Olsson, Staffan (2006): *Sekretess och anmälningsplikt i förskola och skola*. Studentlitteratur.
- Tamm, Maare (2002): *Psykosociala teorier vid hälsa och sjukdom*. Studentlitteratur.
- Thurén, Torsten (2000): *Vetenskapsteori för nybörjare*. Författaren och Liber AB.
- Trost, Jan (2005): *Kvalitativa intervjuer*. Studentlitteratur.

INTERNETKÄLLOR

- www.riksdagen.se -
<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1980:620>
- www.socialstyrelsen.se

Intervjuguide

Inledning

Vi funderar på om skolpersonal kan känna en ambivalens kring att anmäla när man känner oro för ett barn? Kan det finnas några rutiner som skulle underlätta angående en anmälan?

Frågeställningar till lärarna

1. Vilka känslor och tankar uppkommer i samband med att man ser att ett barn far illa och man ska ta ställning till anmälan eller inte anmälan?
2. Var i processen finns svårigheten/svårigheterna?
3. Angående **avsikt/handling**, hur tror Du att skolpersonal tänker om:
Varför anmäla/varför inte anmäla?
4. Hur tror Du att skolpersonal tänker angående **resultatet** - utredning/inte utredning?
5. Hur tror Du man tänker när det gäller **konsekvenserna** - Barnet får det bättre/sämre?
6. Vad anser Du behövs för att underlätta ett ställningstagande för eller emot en anmälan?